

טנא פירות העמל

לקט מאמרותיו של
הרב זאב שטיינמן

רעיונות וקישורים בדרוש
על פרשת נצבים וילך

מכון חו"ל טנא פירות העמל

טל. 052-7620949

להאזנה בידיש :

טל. 03-3068787 שלוחה 4/3

לדרשות הקדשות וכל ענין:

tenepirotheamal@gmail.com

כל הארורים הם לטובה לזקק כאש מצרף
אתם נצבים היום כלכם לפני ה'
אלהיכם ראשיכם שבטיכם זקניכם
ושטריכם כל איש ישראל (דברים כט. ט).

בתנחומא אמר חזקיה בנו של רבי חייא למה
 נסמכה פרשה זו לפרשת קללות, לפי
 ששמעו ישראל מאה קללות חסר שתים
 שנאמרו בפרשה זו חיון מארבעים ותשע
 שנאמרו בתורת כהנים, מיד חזיקו פניהם
 ואמרו מי יכול לעמד באלו, מיד קרא אותן
 משה והיה מפיסן, מה פתיב למעלה מן
 הענין, ויקרא משה אל כל ישראל וגו'
 המסות הגדולות וגו' ותבאו אל המקום
 הזה וגו' (דברים כט. א-ד) ואתם לא שמעתם
 בקולי ואמרתם לפני דברים שאתם חייבין
 עליהם בליה ולא עשיתי אתכם בליה
 שנאמר וכו', ואם תאמר מפני מה הגוים
 נתחייבו בליה ואנו קיימין, לפי שבשעה שבאו
 עליהן יסורין מבשטים בהן ואינם מזכירין
 שמו של הקדוש ברוך הוא שנאמר שפך
 חמתך על הגוים אשר לא ידעוך וגו' (תהלים
 עט. ו). אבל ישראל בשהיסורין באין עליהן הן
 נכנעין ומתפללין שנאמר צרה וגוין אמצא
 וגו' (תהלים קטז. ג-ד), לפיכך אמר להם הקדוש
 ברוך הוא אף על פי שקללות הללו באות
 עליכם הן מעמידות אתכם וכן הוא אומר
 למען ענתך ולמען נסתך וגו' (דברים ת. טז), וכך
 אמר להם משה לישראל, אף על פי
 שהיסורין הללו באין עליכם יש לכם עמידה,
 לכך נאמר אתם נצבים היום כלכם.

לכרת את בני ישראל (דברים כח. ט) יש נ"ג
 פסוקי הארורים, בזמן שפסוקי הברכה הם
 רק י"ד, מהפסוק והיה אם שמוע תשמע בקול
 ה' אלהיך וגו' ובאו עליך כל הברכות
 האלה וגו' (דברים כח. א-ב) עד ולא תסור מכל
 הדברים אשר אנכי מצוה אתכם (דברים כח.
 יד) ובהתבוננות בפסוקי התוכחה אפשר
 לראות שהם מלמדים על נצחיות העם
 למרות חטאם. שהרי והיה אם לא תשמע
 בקול ה' אלוקיך אז באים כל הארורים
 מפסוק ט"ז ארור אתה בעיר עד פסוק נ"ז
 ובשליטה וגו' כי תאכלם בחסר כל, ועכשיו
 באמצע התוכחה בפסוק נ"ח אם לא תשמר
 לעשות את כל דברי התורה הזאת
 הפתבים בספר הזה ליראה את השם
 הנכבד והנורא הזה את ה' אלהיך זהו
 האתנחתא בהתוכחה להורות כי אמנם
 אחר כל אלו המפורשים עד כאן נראה כי
 מי יכול לעמוד ולשרוד בהם אך דע כי
 יש לך האפשרות להיות מתבונן ולשוב
 אל ה', אבל אם עדיין לא תדע לשוב אל
 ה', אז בא פסוק נ"ט והפלא ה' את מפתך
 וכו' עד פסוק ס"ט אלה דברי הברית
 להורות שכל אלו הארורים הרבים הם
 רק לזקק עוד ועוד כי הוא כּאש מצרף
 וכברית מכבדים (מלאכי ג. ב).

אתם נצבים לשון מצבה והתייעבות
אתם נצבים היום כלכם לפני ה'
אלהיכם ראשיכם שבטיכם זקניכם
ושטריכם כל איש ישראל (דברים כט. ט).

ובהמשך למען הקים אותך היום לו לעם
 וגו' (דברים כט. יב) פ"י רש"י לשון נצבים
 ומצבה. שבא"ד, לפי שהיו ישראל יוצאין

זהו שבפסוקי התוכחה והיה אם לא
 תשמע בקול ה' אלהיך וגו' ובאו עליך כל
 הקללות האלה והשיגוך (דברים כח. ט) עד
 אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה

עמנו היום ואשר איננו פה עמנו היום, אבל רק בישנו פה עמנו היום נאמר לפני ה' אלקינו. כי האדם עצמו בהמצאו ובמציאותו עושה שהוא לפני ה', וזה לא שייך לומר על דורות העתידים, כי בהם תלוי הדבר להיותם לפני ה' אלקינו.

בפקידת שרה נפקדו הרבה עקרות מישראל
העתידות להיות בדורות הבאים

**כִּי אֵת אֲשֶׁר יִשְׁנֶה פֹה עֲמָנוּ עֹמֵד הַיּוֹם
לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֵת אֲשֶׁר אֵינְנוּ פֹה
עֲמָנוּ הַיּוֹם** (דברים כט. יד.)

ברש"י ואת אשר איננו פה, ואף עם דורות העתידים להיות. מענין דורות העתידים להיות, אמרנו בפסוק וְה' פָּקַד אֶת שָׂרָה (בראשית כא. א) בפקידה לטובה לדורות העתידים להיות. שברש"י על הפסוק וְתֹאמַר שָׂרָה צָחַק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים (בראשית כא. ו) הרבה עקרות נפקדו עמה, ומשמעות לשון פקידה יש ברש"י על הגמרא במסכת עבודה זרה (ד' ע"א) כשהמינים שאלו מדכתיב רק אֶתְכֶם יִדְעָתִי מִכָּל מְשֻׁפְּחוֹת הָאָדָמָה עַל כֵּן אֶפְקֹד עֲלֵיכֶם אֵת כָּל עֲוֹנוֹתֵיכֶם (עמס ג. ב) מאן דאית ליה סיסיא (ועם) ברחמיה מסיק ליה (מעלהו על אהבו, בתמידה), אמר להם רבי אבהו אמשול לכם משל למה הדבר דומה לאדם שנושה משני בני אדם אחד אוהבו ואחד שונאו, אוהבו נפרע ממנו מעט מעט, שונאו נפרע ממנו בבת אחת, ושם ברש"י נפרע ממנו מעט מעט, כן ישראל נפרע מהן הקב"ה את כל עוונותיהן בעולם הזה כדי שיזכו ליום הדין, ועובדי כוכבים אינו נפרע מהן כלל

מפרנס לפרנס ממשלה ליהושע, לפיכך עשה אותם מצבה כדי לזרום, וכן עשה יהושע וכן שמואל התייצבו וְאִשְׁפָּטָה אֶתְכֶם וגו' (שמואל א' יב. ז). שעל הפסוק התייצבו וְרָאוּ אֶת יְשׁוּעָה ה' (שמות יד. יג) כתב החיד"א (חומת אגן, בשלח ה) התייצבו בגימטריא חֲתָן בָּלָה. וכעת אפשר בקשר שבין התייצבו ולשון מצבה ובין חתן וכלה, שבמלבי"ם על הפסוק וַיָּבֹא ה' וַיִּתְּיָצֵב וַיִּקְרָא כָּפֶעַם כָּפֶעַם שְׁמוּאֵל שְׁמוּאֵל (שמואל א' ג. י) בא"ד ביאר לשון התייצבות וזה לשונו, וכמו וְהָיָה ה' נָצֵב עָלָיו (בראשית כח. יג) ואמרנו במדרש (בראשית רבה פרשה סט. ג, ופרשה פט. ד) הַצְדִּיקִים אֱלֹהִיהֶם מִתְקִים עֲלֵיהֶם וכו', וכבר ידעת ההבדל בין עומד ובין נצב, שההתייצבות הוא בדבר שצריך להתחזק על שישאר במקום ההוא, ואחר שחומר האדם הוא מסך מבריל בין האור הרוחני השופע על נפש הנביא, צריך חיזוק והתייצבות להישאר דבוק בו. ממילא חתן וכלה לאור מעלתם וכדי שיזכו לדדריש רבי עקיבא (סוטה י" ע"א) איש ואשה זכו שכינה ביניהן, אז ודאי שההתייצבות ראוי והגון להם. עוד עיין מה שכתבנו על הפסוק וַיִּשָּׁע ה' בַּיּוֹם הַהוּא וגו' וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה וגו' (שמות יד. ל-לא).

לחיות עומד לפני ה' תלוי באדם עצמו

**וְלֹא אֶתְכֶם לְבַדְכֶם אֲנִכִּי כִּרְתִּי אֶת
הַכְּבִרִית הַזֹּאת וְאֵת הָאֵלָה הַזֹּאת, כִּי אֵת
אֲשֶׁר יִשְׁנֶה פֹה עֲמָנוּ עֹמֵד הַיּוֹם לִפְנֵי ה'
אֱלֹהֵינוּ וְאֵת אֲשֶׁר אֵינְנוּ פֹה עֲמָנוּ הַיּוֹם**
(דברים כט. יג-יד.)

ברש"י ואת אשר איננו פה, ואף עם דורות העתידים להיות. אשר ישנו פה

כדי לטורדן מן העולם הבא, ופקידה משמע מעט מעט כאדם שפוקד את חבירו לפרקים. ממילא אם פקידה משמע מעט מעט כאדם שפוקד את חבירו לפרקים, הרי אפשר לומר פירוש וה' פקד את שרה הרבה עקרות נפקדו עמה היינו שבפקידת שרה אמנו נפקדו הרבה עקרות מישראל העתידות להיות בדורות הבאים.

וה' פקד את שרה פקדון רבים הוא

ותנן (ראש השנה לב ע"א) אין מזכירין מלכות זכרונות ושופרות של פרענות, ובגמרא (לב ע"ב) אבל אם בא לומר מלכות זכרון ושופר של פורענות של עכו"ם אומר וכו', אין מזכירין זכרון של יחיד ואפילו לטובה וכו', פקדונות הרי הן בזכרונות כגון וה' פקד את שרה וכו' דברי רבי יוסי וכו', (ומקשינן) ולרבי יוסי נהי נמי דפקדונות הרי הן בזכרונות, וה' פקד את שרה פקדון דיחיד הוא (והרי אין מזכירין זכרון של יחיד אפילו לטובה), ותיירצו בגמרא דכיון דאתו רבים מינה כרבים דמיא.

ולכאורה למה לגמרא ליישב כיון דאתו רבים מינה כרבים דמיא, והרי ודאי פקדון דרבים הוא שהרי הרבה עקרות נפקדו בפקידת שרה אמנו. אלא צריך לומר שאם הרבה עקרות נפקדו עמה כפשוטו, אז כשם שאם בא לומר מפורענות של עכו"ם אומר, כן אם בא לומר מזכות וטובה של עכו"ם אינו אומר, ולכן לא אמרו בגמרא שוה' פקד את שרה פקדון דרבים כיון שהרבה עקרות נפקדו עם שרה והוזקקו ליישב כיון דאתו רבים מינה כרבים דמיא, וממילא צריך לומר כיון דאתו רבים מינה ודאי אין הכוונה לרבים כל בני יצחק לפי שאין מזכירין זכות דעכו"ם, אלא רבים דאתו

משרה אלו בני ישראל כי ביצחק יקרא לך זרע (בראשית כא יב) ולא כל יצחק ולפי הנ"ל שהרבה עקרות מישראל העתידות להיות בדורות הבאים נפקדו עמה. ומה שתירצו בגמרא כיון דאתו רבים מינה כרבים דמיא ולא תירצו שהרבה עקרות מישראל בדורות העתידיים נפקדו עם שרה בפקידתה, זה לפי שבתירוץ הגמרא כיון דאתו רבים מינה כרבים דמיא, הרבים דאתו מינה הן כלל ישראל הכולל גם את פקידת העקרות מישראל בדורות העתידיים שנפקדו עמה.

אלוקי ישראל הוא היה הוה ויהיה

כי אתם ידעתם את אשר ישבנו בארץ מצרים ואת אשר עברנו בקרב הגוים אשר עברתם, ותראו את שקוציהם ואת גלליהם עין ואזן כסף וזהב אשר עמקם (דברים כט-טז).

אפשר לפי הידוע מכמה וכמה מקומות מעלת הטעם ורית, ובהיפוך הוא שיקוציהם וגילוליהם שפי' רש"י שיקוציהם על שם שמאוסים כשקצים, גילוליהם שמוסרחים כגלל. ממילא בהיפוך מעלת הטעם, הרי הם כשקצים המאוסים. ובהיפוך מעלת הריח, הרי הם מוסרחים כגלל.

וברש"י עץ ואבן, אותן ראיתם בגלוי לפי שאין העובדי אלילים יראים שמא יגנבו, אבל של כסף וזהב, עמדם בחדרי משכיתם הם, לפי שהם יראים שמא יגנבו, ע"כ. ומשל בגביר נודע אשר ברשותו איזור בעיר ובו מספר רחובות, בהן תעשייה ומסחר וגם ביתו המפואר נמצא שם. ויהי לילה אחד

לַעֲנֹת מִפְּנֵי (שמות י ג), אך עדיין אפשר ברמז שראש ירמוז למחשבה והרהור, מחשבת המח שבראש. לפי שבתרגום אונקלוס פן יש בכס שורש פורה ראש ולענה דִּלְמָא אֵית בְּכוּן גִּבְר מְהֵרָה חֲטָאִין אוּ זְדוּן, כלומר שכל חומר הענין הוא הרהור המת, וביותר בתרגום יונתן בן עוזיאל דִּלְמָא אֵית בְּכוּן טָעוּ דְשָׁרִיש דְלִבָּיה מְהֵרָה עָלוּי בְּתַר חֲטָאִיהִי, דְשִׁירֵי חֲטָאִיהִי חוּלִי וְסוּפִיה מִרִּיר בְּאִגְרָנָיָא דְמוֹתָא. זהו פן יש בכס שורש פורה ראש מלשון מחשבת המח כי שורש הרע הוא מהראש המח והמחשבה. זהו שבאבן עזרא זה לשונו, וטעם פורה ראש ולענה כי הראש מזיק השלמים והוא מהחליים המדביקים. ולכן אמרו (ימא כט ע"א) הרהורי עבירה קשו מעבירה.

חקב"ה בחר בעמו ישראל ונתן להם חלק טוב
וַיִּלְכְּדוּ וַיַּעֲבִדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲוּ
לָהֶם אֱלֹהִים אֲשֶׁר לֹא יִדְעוּם וְלֹא חָלַק
לָהֶם (דברים כט. כה).

בתרגום אונקלוס וַאֲזָלוּ וּפְלָחוּ לְטַעֲוֹת עַמְמֵיָא וּסְגִידוּ לַהֹן, דְּחָלַן דְּלֹא יִדְעוּנִין וְלֹא אוֹטִיבָא לַהֹן. ולשון רש"י לא חלק להם לא נתנם לחלקם ואונקלוס תרגם ולא אוטיבא להון לא הטיבו להם שום טובה, ולשון לא חלק, אותו אלוה שבחרו להם לא חלק להם שום נחלה ושום חלק, ע"כ מרש"י. ולפי זה אפשר בדרך צחות, לא נתן להם חלק טוב, לא חלק מלשון חלק ונחלה ומדבר בחלק טוב לפי התרגום אונקלוס, וזה להבדיל אין ספור הבדלות בין קודש לחול ובין ישראל לעמים אשר חקב"ה בחר בעמו

פרצה דליקה שכילתה את כל רכושו. מכבי האש עמלו שעות עד שכיבו את הדליקה. והנה לעת מנחה מגיע אותו גביר לשעבר אל בית המדרש כשבקבוק משקה ופס עוגה בידו, מחלק הוא שתיית לחיים לציבור ומבקש לומר משהו. כשנעשה שקט פותח הוא ואומר ברוך אתה וכו' שלא עשני גוי... באותו רגע סבר הציבור כי לא רק את רכושו הרב איבד הגביר, אלא גם דעתו נשתבשה עליו בעקבות האסון הכבד שפקד אותו. עד שאחד מן האמיצים שבחבורה פונה אליו ומקשה, והלא שלא עשני גוי מברכים בשחרית ומה לך נזכרת בברכה זו כעת בשעת מנחה. משיב הגביר ואומר, ודאי ידעתם ממה שאירע לי היום כשעדיין הריח החריף של הדליקה נודף באפי כולנו. והנה לכשתקראנה כאלה לגוי עכו"ם, הרי הכל נשרף לו, גם אליליו בין אם הם בתוך הויטרינה שבסלון ביתו ובין אם בכספת ובין אם תלוים על הקיר. לא כן אני שאני מברך ברוך שלא עשני גוי. כל רכושי אכן עלה באש, אך אני לא כהגוי, אלא האלוקים שלי קיים, הוא היה וישנו ויהיה לעד.

הרהורי עבירה קשין מעבירה

פֶּן יֵשׁ בְּכֶם אִישׁ אוֹ אִשָּׁה אוֹ מְשֻׁפָּחָה אוֹ שֹׁבֵט אֲשֶׁר לִבּוֹ פָּנָה הַיּוֹם מֵעַם ה' אֱלֹהֵינוּ לְלַכֵּת לַעֲבֹד אֶת אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם חֲהֵם פֶּן יֵשׁ בְּכֶם שׂרִישׁ פֹּרָה רֹאשׁ וְלַעֲנָה (דברים כט. יז).

אמנם בפשט כתב הרמב"ן שראש ולענה הן עשבים מרים או ממיתים, ראש שהוא ראש המרורים מר מכולם ולענה מענין

ונתן להם חלק טוב, חלק אותיות לקח, כי לקח טוב נתתי לכם תורתִי אֶל תַּעֲזֹבוּ (משלי ד. ב.) הרי לקח הרי טוב.

ושליכם אל ארץ אחרת כדי שיתוספו עליהם גרים ויתַשְׁמוּ ה' מַעַל אֲדֹמָתָם בָּאָרֶץ וּבְחֶמְהָ וּבְקֶנֶף גְּדוּל וַיִּשְׁלַכְם אֶל אֶרֶץ אַחֶרֶת בַּיּוֹם הַהוּא (דברים כט. כז).

הפסוק ישא ה' פניו אליך, ומהו הנשיאות פנים, שישא ברכה מאת ה' בעצמו ולא על ידי מזל ושר והיינו שנזכה לישוב בהשקט ובשלווה על אדמתנו ולא נגלה ממנה, ואם תאמר איך נלקט הניצוצות הקדושות ולקבץ נפזרים, ויהי כמשיב ישא ה' עליך גוי מרחוק שיבואו מרחוק אצלכם מעצמם.

היוצא מכל זה שאמנם ה' הגלנו מארצנו כדי ללמד תועים בינה, אך למעשה אין צריך שיגלו, כי לולא החטאים אזי ישא ה' פניו אליך שישא ברכה מאת ה' בעצמו שנשב על אדמתנו בארץ הקודש, וכדי שיתלקטו הניצוצות ישא ה' עליך גוי מרחוק שיבואו מעצמם ויתוספו עלינו.

ובזה יתפרש פרק ס"ז שבתהלים לַמְנַצֵּחַ בְּנִגִּינַת מְזֻמֹּר שִׁיר (תהלים סז. א) שכתב המלבי"ם שמזמור זה הוסד על הרעב שהיה בימי דוד שלוש שנים וכו' וקיבלו חז"ל שאז נתוספו גרים רבים שראו איך דן הקב"ה דין גרים גרוהם וייראו מפני ה' ויושר משפטיו. הרי שפרק זה ידבר על גרים שנתוספו לישראל. והמשך הפסוקים אֱלֹהִים יַחַנְנוּ וַיְבָרְכֵנוּ יְאֹר פָּנָיו אֶתֵּנוּ (תהלים סז. ב) ואילו בברכת כהנים לא נאמר יאר ה' פניו אתך אלא יאר ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַנֶּךָ (במדבר י. כה), ואמנם משמעות יאר פניו אתנו הוא עדיף מאלינו כי יאר ה' פניו אליך היינו שכביכול יתברך שמו משמים מרחוק ישלח אלומת אור חזקה שתהא מגעת עד אליך אתה בארץ ועל ידי הארת פנים זו אליך יחונך שיתן לך חן כי ויחונך הוא תכלית הארת פניו יתברך שמו אליך, ואחר שיחונך

באזנים לתורה וישליכם למ"ד רבתי, אחרי שהגויים יאמרו בעצמם שחסד עשה ה' לנו שהגלה אותנו מארצנו לבין הגוים ולא עשה עמנו כלה כחטאתינו, בא הכתוב על ידי למ"ד רבתי להדגיש עוד טעם לגלותנו, והיינו 'ללמד' תועים בינה וכדאמר רבי אלעזר (פסחים פו ע"ב) לא הגלה הקב"ה את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים, ע"כ. והנה בספר טל חיים (להגה"ק רבי חיים פריעדלאנדער מליסקא, לך לך) כתב, איתא במסורה ג' פעמים ישא ברישא דקרא, יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ (במדבר י. כז) יִשָּׂא ה' עֲלֶיךָ גוֹי מִרְחֹק (דברים כח. מט) יִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת ה' (תהלים כד. ה), ויש לפרש דכיון שלא גלו ישראל אלא כדי שיתוספו עליהם גרים וכתבו המפרשים שאלמלא לא גלו אם כן איך היו מקיימים שיתוספו עליהם גרים, אמנם אז היו באים מעצמם כמלכת שבא וכדו' (ואפשר שנרמז בפסוקים אֵן תִּרְאִי וְנִהְיֶה וּפְתַח וְרַחֵב לְבָבְךָ כִּי יִתְפַּךְ עֲלֶיךָ הַמָּוֶן יֵם חֵיל גּוֹיִם יִבְאֹוּ לָךְ, שִׁפְעַת גְּמִלִים תִּכְסֹּף בְּכִי מִדָּן וְעִפְיָה בָּלֵם מִשְׁבָּא יִבְאֹוּ וְרֹב וּלְבֹנָה יִשָּׂא וְתִהְיֶה ה' יְבִשְׁתָּ, ישעיה ס. ה) ואין צריך שיגלו, ואיתא שבארץ ישראל אנו תחת השגחת ה' לבדו (וזה"ק בראשית סא ע"א תא חזי דארעא דישׂראל הכי הוא דלא שׂרײַא עֲלָה מִמֶּנָּה וְלֹא שְׁלִיחָא אֲחֵדָא בִּר דְּנִשָּׂא בְּרִיד הוא בְּלִחוּזִי) לא כן בחוץ לארץ שבא השפע רק על ידי מזל ושר, על כן מבטיח

כיון שעמו אנכי בצרה בסיבת עוונותיכם
וחטאתיכם, לכן מתחילה ושבת עד ה' אלקיך ורק
אחר כך ושב ה' אלקיך
וְשָׁבַת עַד ה' אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלוֹ וגו',
וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְרַחֲמֶךָ וגו'
(דברים ל. ב-ג).

ברש"י ושב ה' אלקיך, היה לו לכתוב
והשיב וכו', ורבותינו למדו מכאן כביכול
שהשכינה שרויה עם ישראל בצרת
גלותם וכשנגאלים הכתיב גאולה לעצמו
שהוא ישוב עמהם.

ונראה במה שכנסת ישראל אומרת
מתחילה הָשִׁיבֵנו ה' אֱלֹהֵינוּ (איכה ה. כא) ורק
אחר כך וְנָשׁוּבָה אֲנוּ וְאִילוּ בדברי הקב"ה
נאמר מתחילה שובו אֵלַי (מלאכי ג. ז) ורק
אחר כך וְנָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם, כן במדרש (איכה
רבה פרשה ה' כא) אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי
הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם שְׁלֵף
הוּא הָשִׁיבֵנו, אָמַר לָהֶם שְׁלֵכֶם הוּא שֶׁנֶּאֱמַר
שׁוּבוּ אֵלַי וְנָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם אָמַר ה' צְבָאוֹת,
אָמְרָה לִפְנֵי רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם שְׁלֵף הוּא
שֶׁנֶּאֱמַר שׁוּבֵנוּ אֲלֵהִי יִשְׁעֵנוּ (תהלים פה. ה) לְכָךְ
נֶאֱמַר הָשִׁיבֵנו ה' אֱלֹהֵינוּ וְנָשׁוּבָה. הנה
בפסוקי הענין כשנחשבם לנבואה שתתגשם
במהרה בימינו, הרי לפי פירוש רש"י סוף
סוף טענת הקב"ה נוצחת, כי טענתו יתברך
שמו שתחילה על כנסת ישראל לשוב ורק
אחר כך ושב ה' אלקיך שהוא יתברך שמו
ישוב אלינו וירחמנו, וכך הוא פירוש וסדר
הדברים, הקב"ה בא בטענת שובו אלי ורק
אחר כך ואשובה אליכם וכנסת ישראל
משיבה בטענת השיבנו ה' אלקיך ורק אחר
כך ונשובה, ואז אומר הקב"ה שמתחילה
ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקולו ורק

אזי הארת הפנים כבר תהיה לא אליך
אלא אתך ואצלך, ולכן בתהלים אחרי
שכבר נאמר שאלהים יחננו בחן, אז היאר
פניו הוא אתנו, לא אלינו כי אם אתנו
ממש. נמצא שמתחילה משמים יאר ה'
פניו אליך אתה על הארץ ועל ידי זה יחונך
עד שאור פניו יתברך שמו הוא אתך
עימך, וכל זה הוא כדי לְדַעַת בְּאֶרֶץ יִרְדְּךָ
בְּכָל גּוֹיִם יִשְׁוּעָתְךָ (תהלים סו. ג), כי כשהארת
פניו יתברך שמו היא אתנו ואור פניו נראה
עלינו, אז כל רואינו יודעים עלינו שאנו
מלגינו של מלך מלכי המלכים והוא יתברך
שמו בדרכיו ניכר ונודע בארץ. ממילא
לעניינינו, אלהים יחננו ויברכנו יאר פניו
אתנו, ואור פנים זה הוא בשביל לדעת
בארץ דרכך בכל גויים ישועתך.

וכשיוודע זאת בגויים, אז יודוך עמים
אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים בְּלֹם (תהלים סו. ד). אבל
האור פנים הזה שהוא בשביל להודיע
לגויים דרכי השי"ת אין צריך שזה יהיה
על ידי שיגלו לבין האומות, אלא כל זה
יכול שיהיה בארץ ישראל עצמה, יִשְׁמְחוּ
וְיִרְנְנוּ לְאֻמִּים כִּי תִשְׁפֹּט עַמִּים מִיִּשְׂרָאֵל
וְלְאֻמִּים בְּאֶרֶץ תִּנְחָם סֵלָה (תהלים סו. ה)
כלומר שמישור ילכו העמים לארץ
הקודש ולארץ ישראל תנחם. יודוך עמים
אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים בְּלֹם אֶרֶץ נִתְּנָה יְבוּלָהּ
יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ (תהלים סו. ו-ז) כלומר
שארץ ישראל נתנה יבולה כלעיל שישא
ברכה מאת ה' בעצמו ולא על ידי מזל
ושר, דהיינו שנזכה לישב בהשקט
ובשלוח על אדמתנו ולא נגלה ממנה,
ושם בארץ הקודש יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים וְיִירָאוּ
אֹתוֹ כָּל אֲפִסֵּי אֶרֶץ (תהלים סו. ח).

אבינו מלכנו החזירנו בתשובה שלימה
לפניך, אתה החזירנו אותנו אליך.

ב' המקראות השיבונו ה' אליך ונשובה ושובו אלי
ואשובה אליכם יתקיימו כאחד
וברמב"ן סוף פרשת בא (שמות יג. טז) ד"ה
ועתה אומר לך, מעת היות עובדי גילולים
בעולם מימי אנוש החלו הדעות להשתבש
באמונה וכו', וכאשר ירצה האלקים בעדה או
ביחיד ויעשה עמהם מופת בשינוי מנהגו של
עולם וטבעו, יתברר לכל ביטול הדעות
האלה כולם, כי המופת הנפלא מורה שיש
לעולם אלוה מחדשו ויודע ומשגיח ויכול
וכו'. ושמעתי מהגאון שבט הלוי שהיות יותר
ממחצית האומה הן רחמנא ליצלן משוללי
אמונה אמיתית בבורא יתברך שמו ולאורך
כל ימי ישראל עשה הקב"ה מופתים
נפלאים כעת צאת ישראל ממצרים, על
כן נאמר כימי צאתך מארץ מצרים אראנו
נפלאות (מכילתא. טז) כדי שיתברר לכל ביטול
הדעות המשובשות כולם, כי המופת
הנפלא מורה שיש לעולם אלוה מחדשו
ויודע ומשגיח ויכול וכו'.

גם אפשר נראה מלשון התוס' מגילה לא
ע"ב ד"ה ראש חדש אב בא"ה, והטעם
לפי שאנו נוהגין על פי הפסיקתא לומר ג'
דפורענותא קודם תשעה באב ואלו הן,
דברי ירמיה שמעו דבר ה' חזון ישעיהו, ובתר
תשעה באב שב דנחמתא ותרתי דתיובתא
ואלו הן וכו', ולעולם שוש אשיש באתם
נצבים דהיינו שבת שלפני ראש השנה
לפי שהוא סוף הנחמות ודרשו בצום
גדליה ושובה בשבת שלפני יום הכפורים
וכו'. הרי בלשון התוספות ג' דפורענותא
לעצמן ואחר כך שב דנחמתא ותרתי

אחר כך ושב ה' אלקיך את שבותך
ורחמך, והסיבה לזה הוא לפי שנאמר ושב
ולא נאמר והשיב, לפי שעמו אנכי בצרה
(תהלים צא ט) דהיינו שהקב"ה אומר לכנסת
ישראל מה תדרשון מאתי שאשיבכם,
והלא איני בארמוני ברקיע אלא רק עמכם
אנכי בצרה ובגלות המר וכל זאת בסיבת
עונותיכם הטו אלה וחסאותיכם (ירמיה ה. כה),
כן בזה"ק (וידא קב ע"ב) בכל צרתם לא צר
ומלאך פניו הושיעם (ישעיה סג. ט) וכו' והא איהו
עמהון ביהוה עקו ואת אמרת הושיעם
וכו', ואם כן מתחילה ושבת עד ה' אלקיך
שעל כנסת ישראל לשוב, ורק אחר כך
ושב ה' אלקיך שהקב"ה הכתיב שיבה
לעצמו עם כנסת ישראל וכנ"ל.

השיבונו ה' אליך ונשובה חדש ימינו
כמו קדם בגאולת מצרים שתחילה השיבונו
אליו יתברך שמו מבלי שנשוב מקודם
ואף שסוף סוף כיון שעמו אנכי בצרה הרי
טענת הקב"ה נוצחת, עם כל זאת ובכל
זאת מבקשים אנו מהקב"ה כיון שהשכינה
הקדושה כביכול אף היא נמצאת בגלות
המר, אם כן למענך אלהינו עשה ולא לנו
ראה עמידתנו דלים ורקים. בקשה זו
מתיישבת יפה עם פירוש בקשת עם ישראל
השיבונו ה' אליך ונשובה חדש ימינו
בקדם, היינו שהקב"ה יחדש ימינו כמו קדם
עת גאולת מצרים שאז השיבונו אליו תחילה
מבלי ששבנו מקודם. ולדברים אלו אפשר
לומר מה שבקדושת כתר הוא יושיענו
ויגאלנו שנית וישימיענו ברחמי לעיני כל
חי לאמר הן גאלתי אתכם אחרית
בראשית להיות לכם לאלהים, אחרית כמו
ראשית שהיה בגאולת מצרים שאז תחילה
השיב אותנו אליו. ועל זה אנו מבקשים

דתיובתא יחד, כי סדר אחד מחובר הוא, תחילה ז' דנחמתא השיבנו ה' אליך ואחר כך תרתי דתיובתא ונשובה.

ואחר הדברים האלה נלענ"ד שב' המקראות יתקיימו, גם מה שכנסת ישראל אומרת השיבנו ה' אליך תחילה ואחר כך נשובה אנו וגם הפסוק שובו אלי ואשובה אליכם אמר ה' צבאות. השיבנו ה' אליך שאראנו נפלאות במהרה בימינו כדי שנשובה בתשובה שלימה, ואחר שישונו בתשובה כאמור, אז הקב"ה ישוב אליהם.

והיטיבך והרבך מכח ומזכות אבותיך
והביאך ה' אלהיך אל הארץ אשר ירשו
אבותיך וירשתה וירשך וירשך וירשך
מאבותיך (דברים ל.ה).

והיטיבך והרבך מאבותיך ולא נאמר והיטיבך והרבך מכל גויי הארץ שיש בהם בריאים וטובים בגופם והם מרובים, הנה בדרך אפשר לפי הידוע באחד מן הגדולים שכשהשתבח בבנו ואמר עליו יפה כח הבן מכח האב (שבועות מח ע"א וחולין מט ע"ב וסג ע"א) השיב הבן ואמר שיפה כח הבן מכח האב היינו שכל מה שיפה כח הבן הוא בא מכח אביו. ולפי זה אפשר גם כאן והיטיבך והרבך מאבותיך היינו מה שהיטיבך והרבך הוא בא מאבותיך וכענין זכר לאברהם ליצחק ולישׂראל עבדיך אשר נשבעת להם בך ותדבר אלם ארבה את זרעכם ככוכבי השמים וכל הארץ הזאת אשר אמרתי אתן לזרעכם ונחלו לעולם (שמות לב. ג).

עוד אפשר והיטיבך והרבך מאבותיך, לפי שלמדוהו בירושלמי (קידושין פרק א' הלכה ת, כג ע"א) אודות התחייבות במצוות לעולי בבל, שנאמר ויעשו כל הקהל השבים וגו' עד מימי ישוע בן נון בן בני ישׂראל עד היום (ההוא (נחמיה ת. י), לפי שנאמר והביאך ה' אלוקיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה והיטיבך והרבך מאבותיך, אשר ירשו אבותיך בימי יהושע, וירשתה בימי עזרא, מה ירושת אבותיך (נתיבות) מדבר תורה, אף ירושתך (מחייבת אתכם) מדבר תורה, והיטיבך והרבך מאבותיך, פטורין היו ונתחייבו ואתם פטורין הייתם ונתחייבתם, אבותיך לא היה עליהם עול מלכות ואתם אף על פי שיש עליכם עול מלכות, אבותיך לא נתחייבו אלא לאחר י"ד שנה שבישו ושחילקו אבל אתם ראשון ראשון קונה ומתחייב, אמר רבי אלעזר מאיליהן קיבלו עליהן. ממילא והיטיבך בתורה שהרי אין טוב אלא תורה (עבודה זרה ט ע"ב) שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו (משלי ד. ב), והרבך אף במצוות לפי דתנן (מכות כג ע"ב) רבי חנניא בן עקשיא אומר רצה הקדוש ברוך הוא לזפות את ישׂראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, וזה יותר מאבותיך, כי אבותיך נתחייבו בעצם מה שנכנסו לארץ ואתם הוספתם ונתחייבתם מעצמכם.

ומל ה' את לבך לימות המשיח
ומל ה' אלהיך את לבך ואת לבך
זרעך לאהבה את ה' אלהיך בכל לבך
ובכל נפשך למען חיה, ואתה תשוב
ושמעת בקול ה' ועשית את כל מצותיו
אשר אנכי מצוה היום (דברים ל.ו-ח).

שעבוד מלכיות, לכן אותה עשירות לבית דוד שהיתה בעולם הזה היא תהיה לשביעתם בימות המשיח כיון שלא ישתעבדו למלכיות לשלם מס וכדו'.

והנה ברש"י על הפסוק אֲסַפְּרָה שְׁמִי לְאַחֵי בְּתוֹךְ קָהָל אֶהְלֵלךָ (תהלים כב. כג), אספרה שמך לאחי בהתאסף כל כנסיותי וכן הוא אומר להם יְרָאִי ה' הַלְלוּהוּ (תהלים כב. כד), יְרָאִי ה' הַלְלוּהוּ כָּל יָדַע יַעֲקֹב כְּבֹדוֹ (נצבים כב. כד) וְיִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵינוּ וְכָל זֶרַע יַעֲקֹב. ממילא אם הַלְלוּהוּ קֵאִי אֲגָרִים וְשׁוֹב בְּהֶמֶשֶׁךְ נֹאמֵר הִילֹל יֵאָכְלוּ עֲנִיִּים וְיִשְׁבְּעוּ יִהְיֶה ה' הַרְשִׁי (שם כב. כז) וברש"י יֵאָכְלוּ עֲנִיִּים וְיִשְׁבְּעוּ יִהְיֶה ה' הַרְשִׁי לַיְמֹת הַמְּשִׁיחַ, הרי ויצבט לרות הגיורת קלי ותאכל בעולם הזה ותשבע לימות המשיח, ורות בענוותנותה הרי ודאי נתקיים בה יֵאָכְלוּ עֲנִיִּים וְיִשְׁבְּעוּ לַיְמֹת הַמְּשִׁיחַ.

תשובה תפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה
מחישוראל להרשע שונא ישראל

וּמַל ה' אֱלֹהֶיךָ אֵת לְבָבְךָ וְאֵת לִבְךָ
זָרַעְךָ לְאַהֲבָה אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ
וּבְכָל נַפְשְׁךָ לְמַעַן חַיֶּה, וְנָתַן ה' אֱלֹהֶיךָ
אֵת כָּל הָאֲלוֹת הָאֵלֶּה עַל אֵיכֶיךָ וְעַל
שְׁנֵאֵיךָ אֲשֶׁר רָדְפוּךָ (דברים ל. ו-ז).

אחרי אשר ומל ה' אלקיך את לבבך ואת לבב זרעך וגו' ואף את לבבך ואת ליבב רומז לחודש הרחמים והסליחות, אחר כך יתקיים ונתן ה' אלקיך את כל האלות האלה על אויביך ועל שונאיך. כי תשובה ותפלה וצדקה מעבירין את רע הגזירה (מתפילה ונתנה תוקף), לא מבטלין אלא מעבירין וגם לא נאמר מעבירין את הגזירה אלא

זה לשון בעל הטורים, אֵת לְבָבְךָ וְאֵת לִבְךָ בְּגִמְטְרִיא זֶה לַיְמֹת הַמְּשִׁיחַ, דסמך ליה וְאֵתָה תָשׁוּב וגו' (דברים ל. ח). הרי לפי בעל הטורים מילת הלב וביטול יצר הרע יהיה כבר בימות המשיח וכדרכי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן (סנהדרין צט ע"א) כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא לימות המשיח אבל לעולם הבא עין לא ראתה אֱלֹהִים וזִלְתָּד יַעֲשֶׂה לְמַחְבֶּה לוֹ (ישעיה סד. ג), ופליגא דשמואל דאמר אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד, והרמב"ם סובר כשמואל שעולם כמנהגו נוהג ויצר הרע לא ייבטל גם בימות המשיח ובשיטה זו סידר בנוסח התפילה (בסוף ספר אהבה לג) וְכֵא לְצִיּוֹן גִּזְאֵל וכו' בֵּן יְהִי רְצוֹן וְרַחֲמִים מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שְׁנִיחָה לְשִׁמּוֹר חֻקֶּיךָ בְּעוֹלָם הַזֶּה וְלַיְמֹת הַמְּשִׁיחַ כְּדִי שְׁנִיחָה וְנִירֶשׁ טוֹב לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, אבא בסידור התפילה שלנו, יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שְׁנִיחָה לְשִׁמּוֹר חֻקֶּיךָ בְּעוֹלָם הַזֶּה וְנִיחָה וְנִירֶשׁ טוֹבָה וּבִרְכָּה לְשָׁנֵי יְמֹת הַמְּשִׁיחַ וְלְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.

ויצבט לה קלי ותאכל בעולם הזה
ותשבע לימות המשיח לשמואל דליכא
שעבוד מלכיות, ותותר לעתיד לבא

ועל הפסוק וַיֹּאמֶר לָהּ בְּעוֹז לַעֲתֵת הָאֵכָל גִּשְׁי הָלֵם וְאֵכָלֶת מִן הַלֶּחֶם וְטָבַלְת פֶּתֶךָ בַּחֲמִץ וְתִשָּׁב מִצַּד הַקּוֹצִרִים וַיִּצְבֹּט לָהּ קָלִי וְתֹאכַל וְתִשָּׁבַע וְתִתֵּר (רות ב. ח) איתא במסכת שבת (ק"ז ע"ב) במתניתא תנא ותאכל בעולם הזה ותשבע לימות המשיח ותותר לעתיד לבא, ע"כ, ודמתניתא אפשר גם אליבא דשמואל שאין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד, אחר שבימות המשיח ליכא

מעבירין את רוע הגזירה, כי תשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה מהישראל להנכרי הרשע, שמשגזרה גזירה הרי היא קיימת אבל את רוע שלה מעבירין מהישראל להרשע.

כן בבתו של נחוניא חופר שיחין (בבא קמא נ' ע"א) שנפלה לבור גדול וכו', אמרו לה מי העלך, אמרה להם זכר של רחלים נודמן לי וזקן אחד מנהיגו, ובמה שברש"י זכר של רחלים הוא אילו של יצחק וזקן מנהיגו הוא אברהם, תמהנו דאם כן לכאורה היתה צריכה לומר שזקן אחד המנהיג זכר של רחלים נודמן לי שהרי נראה שאברהם הוא העיקר ואילו האיל הוא הטפל, אך ענין זה מתיישב לפי מה שבפני יהושע שם שרמזה בזה דודאי נגזר עליה משמים למיתה, אלא שהועיל לה תפילתו של רבי חנינא בן דוסא וכיון שנגזר עליה משמים אי אפשר לבטל הגזירה עד שיותן תמורתה איזה אדם אחר כדמצינו בכמה דוכתא בנחל קישון (דדרש רבה בר מרי בפסחים קח ע"ב ובערכין טז ע"א שכשעלו ישראל מן הים אבר לו הקב"ה לשר של ים פלוט אותן ליבשה, אמר לפניו רבש"ע כלום יש עבד שנותן לו רבו מתנה וחוזר וטול ממנו, אמר לו אתן לך אחד ומחצה שבהן וכו' ונחל קישון הוא לי ערב וכו') וכעובדא דרב ביבי (תנינא ד' ע"ב וד' ע"א) שאמר מלאך המות לשלוחיה זיל אייתי לי מרים מגדלא שיער נשייא אזל אייתי ליה מרים מגדלא דרדקי והיינו דכתיב וַיֵּשׁ נִסְפָּה בְּלֹא מִשְׁפָּט (משלי יג. כג), ושניה אי איכא צורבא מרבנן דמעביר במיליה מוסיף להו ליה והויא חלופיה ולכך נוהגין ליקח תרנגול בערב יום הכיפורים לכפרה, וכמו באיל של יצחק שנקרב תמורתו, כן נעשה לבתו של נחוניא חופר שיחין. ובדתנן

(ברכות לד ע"ב) אָמְרוּ עַל רַבִּי חֲנִינְא בֶּן דּוּסָא שְׁהָיָה מְתַפְּלֵל עַל הַחֹלִים וְאָמַר זֶה חַי וְזֶה מֵת הִיא הִרְה"ק רַבִּי מִנְחֵם מִנְדֵּל מְרִימְנוּב זי"ע אומר דבשלמא כשתפילתו שגורה בפיו הרי אומר זה חי, אך אם לא היתה תפילתו שגורה בפיו הרי לו לשתוק ולמה לו לומר הבשורה זה מת, אלא כך פירושו, הרי אומר זה חי וזה מת שהיה זה תשובה אחת, כלומר זה חי והגזירה שהיתה עליו ילך ויעבור ממנו על ראש הנכרי הרשע שונא ישראל, וזה מת היינו הרשע מת כי כיון שנגזרה גזירה ומלאך המות דורש המגיעו, הרי כעת יקח את הרשע המת. ממילא תשובה ותפילה וצדקה הכלולים ומל' ה' אלקיך את לבבך ואת לבב זרעך, מעבירין מהישראל את רוע הגזירה על ראש שונאי ישראל וזהו שממשיך הכתוב ונתן ה' אלקיך את כל האלות האלה על אויביך ועל שונאיך.

וכן מה אשר לעת הגאולה השלימה נאמר יִדְבַּר עַמִּים תַּחְתֵּינוּ וְלְאֻמִּים תַּחַת רַגְלֵינוּ (תהלים מז. ד) ואמנם במפרשים ידבר מלשון הנהגה כמו וַרְעוּ כְּבָשִׁים בְּדָבָרָם (ישעיה ה. יז), אך רש"י פי' בדרך אחר וזה לשון רש"י, ידבר עמים תחתינו יתן דבר בעובדי כוכבים תחת נפשנו להיות חמתו מתקררת בהם ואלו (ישראל) ניצולים כענין שנאמר ב' אָנִי ה' אֱלֹהֶיךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעַךָ נִתְּנִי כְּפָרְךָ מִצָּרִים כּוֹשׁ וּסְבָא תַּחְתֵּיךָ (ישעיה מג. ג). והרי זה הפרק שבתהלים הוסד על עת העתיד המקווה וכמו שכתב המלבי"ם בראש הפרק, ממילא כעת שנת תש"פ בהתפשטות נגיף הקורונה אנו מקווים ומיחלים וְהָיָה ה' לְמִלְךָ עַל

כָּל הָאָרֶץ בְּיוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד וְשֵׁמוֹ
אֶחָד (זכריה יד. ט) במהרה בימינו.

אֵלֶּה לִשְׁוֹן שְׁבוּעָה אוֹ לִשְׁוֹן קָלִלָה
וְנִתֵּן ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת כָּל הָאֱלֹלוֹת הָאֵלֶּה עַל
אִיבֶיךָ וְעַל שְׂנְאֶיךָ אֲשֶׁר רָדְפוּךָ (דברים ל. ו-ח).

במשמעות אלו, הנה בתרגום אונקלוס
וְנִתֵּן ה' אֱלֹהֶיךָ ית כָּל לְשׁוֹנֵי הָאֵלִין עַל בְּעָלֵי
דְּבִבְךָ וְכו' הרי אלו קללות, ולעיל ולא
אֶתְכֶם לְבִדְכֶם אֲנִי פִדְתִּי אֶת הַבְּרִית
הַזֹּאת וְאֶת הָאֵלֶּה הַזֹּאת (דברים כט. יג) תרגם
וְלֹא עִמְכוֹן בְּלִחְדִּיכוֹן אֲנִי גִזַּר ית קִימָא
הָדָא וְיִת מוֹמְתָא הָדָא, הרי אֵלֶּה לִשְׁוֹן
שְׁבוּעָה, וכן לאחריו (פסוק יח) וְהָיָה בְּשִׁמְעוֹ
אֶת דְּבָרֵי הָאֵלֶּה הַזֹּאת וְהָיָה בְּשִׁמְעָה ית
פְּתִיגְמֵי מוֹמְתָא הָדָא. ואילו לבסוף (פסוק יט)
לֹא יֵאבֶה ה' סֶלַח לוֹ כִּי אִזְּעִשְׁן אֶף ה'
וְקִנְיָתוֹ בְּאִישׁ הַהוּא וְרִבְצָה בּוֹ כָּל הָאֵלֶּה
הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַזֶּה תִּרְגֹּם לִשְׁוֹן קָלִלָה,
לֹא יֵיבִי ה' לְמִשְׁבֶּק לֵה אֲרִי בְּכֹן יִתְקַף
רְגָזוֹ דִּי וְחִמְתָּהּ בְּגִבְרָא הַהוּא וְיִדְבְּקוֹן
בָּהּ כָּל לְשׁוֹנֵי דְּכִתְיָבִין בְּסֵפֶרָא הָדִין.

והותירך ה' אלקיך בכל מעשה ידך,
והותירך מלשון יותר או מלשון שיריים
וְהוֹתִירְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדְךָ
בְּכָפְרִי כְּמִנְיָהּ וּבְכָפְרִי בְּחִמְתָּהּ וּבְכָפְרִי
אֲדַמְתָּהּ לְמוֹתָהּ וְגו' (דברים ל. ט).

בתרגום אונקלוס וְהוֹתִירְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל
עוֹבְדֵי יָדְךָ וְכו' ואילו בתרגום יונתן בן
עוזיאל וְשִׁיירִיכֹן ה' אֱלֹהֶיכֹן לְטָבָא
דְּתַצְלִחוֹן בְּכָל עוֹבְדֵי יָדִיכֹן וְכו',

ובספורנו והותירך ה', יתן לך הצלחה
יתירה מכל הצלחה קודמת. הרי מסתמא
יש כאן ב' פירושים חלוקים בתיבת
והותירך, הפירוש הא' הוא מלשון יתן
ויוסיף לך עוד יותר, והפירוש הב' הוא
מלשון שיריים כלומר שישאירך.

כל המצוות והחוקים סולם נגלים סאת בספר התורה
כִּי תִשְׁמָע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ לְשָׁמֹר מִצְוֹתָיו
וְחֻקֹּתָיו הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה כִּי
תָשׁוּב אֵל ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל
נַפְשְׁךָ (דברים ל. י).

לשמור מצוותיו וחוקותיו בלשם רבים, ומהו
שאומר הכתובה בלשון יחיד. ובתרגום
אונקלוס סידר הלשון ברבים, אֲרִי תִקְבֹּל
בְּמִימְרָא דְה' אֱלֹהֶיךָ לְמִטְר פְּקוּדוֹתֵי
וְקִימְוֵהִי דְכְּתִיבִין בְּסֵפֶרָא דְאֻרִינָתָא הָדִין.
ובאבן עזרא, הכתובה בספר התורה הזה
כי עיקר כל המצוות שם, ע"כ, משמע
מדבריו שר"ל לפי שכל המצוות והחוקים
כולם כאחד נכללים בספר התורה.

ובעת רעוא דרעוין נצבים וילך תשפ"ד
אמרנו בתוך הדברים, לפי שבספה"ק
מאור עינים (וילך) ביאר ענין (סוטה יג ע"ב)
מלמד שהיה משה מוטל בכנפי שכינה
וכו', סמליון אמר וְיָמַת שָׁם מִשָּׁה סִפְרָא
רַבָּה דְיִשְׂרָאֵל, לפי ששישים ריבוא אותיות
לתורה וכל איש ישראל לשורש נשמתו
יש אחיזה באותיות התורה שיש לו אות
אחת שכנגד בחינתו בהתורה, ובאם חס
ושלום יפסיק את עצמו מן התורה, אזי
נחסר אות אחת מן התורה וצריך לתקן
הקלקול לעשות תורה שלימה, וכל התורה

בשישים ריבוא אותיותיה כלולין מתחילה ועד סוף, כי כל אות כלול מכל התורה כולה והאוחז באחת אוחז בכולה ומי שחס ושלום מקלקל באחת מקלקל את כולה ועל כן נקראו החכמים סופרים (על פי קידושין ל' ע"א) על ידי שסופרים אותיות התורה לבל יחסר ממנה אפילו אות אחת שמשם שורש חיותן בכדי שתהא קיימת בשלימותה כאמור, עיין שם במאור עינים. ממילא זהו כי תשמע בקול ה' אלקיך לשמור מצוותיו וחוקותיו הרבים הכלולים כולם כאחת, באחת הכתובה בספר התורה הזה.

כשהמצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום, אזי לא נפלאות היא ממך, אבל אם טומאתה בשוליה לא זכרה אחריתה, אז ותרד פלאים

פי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאות הוא ממך ולא רחקה הוא (דברים ל' יא).

ברש"י לא נפלאות היא ממך, לא מכוסה היא ממך כמו שנאמר **פי יפלא** (דברים יז. ח) **ארי יתכסי, ותרד פלאים** (איכה א. ט) ותרד במטמוניות, מכוסה חבושה בטמון. אמנם זה השורש פלא שייך בב' עניינים וכהאבן עזרא כאן, נפלאות נסתר או דבר פלא שתלאה לעשותו, אך ותרד פלאים הנאמר באיכה, לכאורה משמעותו שירדה לא בנסתר אלא בצורה פלאית, וכענין פלא שבברכת אשר יצר ברוך אתה ה' רופא כל בשר ומפליא לעשות. כן ברש"י בדרב אלכסנדר (פסחים פז ע"ב) שלושה חזרו למטעתן וכו' כתב הלוחות דכתיב **ואשרם לעיניכם** (דברים ט. יז) תנא לוחות נשברו ואותיות פורחות, וברש"י

לעיניכם, כלומר דבר פלא ראיתם שם שהעין פונה להסתכל בו. ואכן רש"י באיכה פי' לא כברש"י כאן, ששם נאמר **טמאתה בשוליה לא זכרה אחריתה ותרד פלאים**, וברש"י ירדתם נפלאות פלאים הרבה, שהכל פלאים שאירע לה מה שלא אירע לכל עיר.

וכן דליכא מידי דלא רמיזי באורייתא (תענית ט' ע"א), על כן אפשר לומר כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום, אז לא נפלאות היא ממך, אבל אם טומאתה בשוליה לא זכרה אחריתה, אז ותרד פלאים, ותרד פלאים בגימטריא תש"ד כמה שירדו פלאים והיו בהסתר פנים בשנה ההיא רח"ל.

מלאכי השרת ולשון ארמית

לא בשמים הוא לאמר מי יעלה לנו השמימה ויפקח לנו וישמענו אתה ונעשנה (דברים ל' יב).

כששמענו אחד מחשובי הרבנים מדבר אודות כמה עניינים ובתוכם הזכיר גם את הפסוק מי יעלה לנו השמימה ועוד בענין אחר הזכיר את מלאכי השרת המעלים תפילות ישראל וכן הזכיר ענין לשון ארמית בקדיש וכו', אמרנו לו שאפשר לאגוד הדברים. שלכאורה אם בשמים היא התורה אז מה השאלה מי יעלה לנו השמימה, והרי אפשר שמאותם מלאכים המעלים את תפילותינו נבקש אשר לעת התפילה הבאה כשיבואו שוב להעלות תפילתינו, אז באותה הזדמנות הם יורידו לנו את התורה משמים, אך לא כן הוא,

ברש"י כי קרוב אליך, התורה ניתנה לכם בכתב ובעל פה. נראה שזה ממה שנאמר בפ"ק ובלבבך לעשותו, כי בפ"ק הן הדברים הכתובים כבר בתורה שבכתב ובפ"ק לעשותם, ואילו בלבבך קאי על דברים שאינם כתובים כי הם בעל פה ולכן פתבם על לוח לכתב (משלי ג, ג).

אמנם בתרגום יונתן בן עוזיאל בפ"ק הוא לימוד התורה ובלבבך הוא עשיית המצוות, ומה מתוקים הם דברי התרגום יונתן בן עוזיאל, ארום קריב לכוון פתגמא בבית מדרשיכון, פתחו פמכון למחוי הגיין פהון, ברירו לבכון למעבד יתהון. ואם קרוב אליך הדבר פירושו בבית המדרש, אם כן, שלום שלום לרחוק ולקרוב (ישעיה נז, ט), לקרוב היינו שהוא מיושבי בית המדרש.

חכמת מעשי פרה אדומה כן רחוקה

ועל מעשי פרה אדומה תניא (יומא יד ע"א) והנה הטהור על הטמא (במדבר יט, ט), על הטמא טהור ועל הטהור טמא דברי רבי עקיבא וכו', מאי טעמא דרבי עקיבא, נכתוב רחמנא והזה הטהור עליו, מאי על הטמא, שמע מינה על הטמא טהור ועל הטהור טמא (אם הוזה על הטמא נעשה טהור ואם הוזה על הטהור נעשה טמא, וליף טעמא מעל הטמא יתירא כדמפרש בגמרא לקמן) וכו', היינו דקאמר שלמה אמרתי אהבבמה והיא רחוקה ממני (קהלת ג, כג, כל זה נסיתי בחכמה אמרתי אהבבמה והיא רחוקה ממני). זה הענין נמצא בפיוט אמרה סנונה שיסד רבי אלעזר הקליר ביוצר לפרשת פרה, לטהר טמאים לטמא טהורים באומר קדוש. שלמה המלך אומר אמרתי אחכמה בחכמת התורה וכבמסכת ראש

שהרי עיקר תלמוד תורה הוא תורה שבעל פה שחלק רב ממנה יסודתה בלשון ארמית שבה היא נלמדת, והרי אין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמית ולכן לא שייך לבקש זאת מהם, והשלמנו הדברים שתיבות מי יעלה לנו השמימה בגימטריא ארמית, לומר שאם כן יהיה הנמצא מי שיעלה לנו השמימה ליקח עבורנו את התורה, אז צריך שיהיה מכיר ויודע בלשון ארמית.

כי קרוב אליך הדבר מאד בפ"ק ובלבבך לעשותו לא בשמים הוא לאמר מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו וישמענו אתה ונעשנה, ולא מעבר לים הוא לאמר מי יעבר לנו אל עבר הים ויקחה לנו וישמענו אתה ונעשנה, כי קרוב אליך הדבר מאד בפ"ק ובלבבך לעשותו (דברים ל, יב-ג-ד).

מתחילה נאמר לא בשמים היא כי השמים הוא המרוחק ביותר, ואחר כך נאמר הקרוב יותר, לא מעבר לים, ואחר כך נאמר שאף מרוחק במשהו בלבד גם לא, כי קרוב אליך הדבר מאד בפ"ק ובלבבך לעשותו, אינך צריך לטרוח ולהרחיק אחריה כלל, כי בפ"ק אתה ובלבבך במקומך שלך לעשותו.

התורה שבכתב בפ"ק לעשותם,

ובלבבך תורה שבעל פה כתבם על לוח ליבך

כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוה היום לא נפלאה היא ממוך ולא רחקה הוא, כי קרוב אליך הדבר מאד בפ"ק ובלבבך לעשותו (דברים ל, יא-ד).

לְשֹׁכֵת עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לְאַבְרָהָם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם (דברים ל. ב.).

ואמר רבי אלעזר (פסחים מט ע"ב) עם הארץ אסור להתלוות עימו בדרך שנאמר כי הוא חייך ואורך ימך, על חיי לא חס, על חיי חבירו לא כל שכן.

ולכאורה מה שאין הוא חס על חיי היינו לא שהוא מאבד את עצמו לדעת, אלא שאינו יודע שתורה היא חיים ואורך ימים ולפיכך מתבטל הוא הימנה. ואם כן למה יהיה נחשד בכל שכן שלא יחוס על חיי חבירו לרועצחו נפש. ובדרך מוסר, על חיי לא חס לעסוק בתורה, ולכן אל יתלווה עימו בדרך כי לא יחוס על חיי חבירו ואורך ימיו של חבירו שהם התורה, וממילא אם יתלווה אליו בדרך ימנעוהו אותו עם הארץ מלעסוק בתורה ולקיים מצות ודברת בם וגו' ובלכתך בדרך (דברים י. ז), והלא עסק התורה של החבר עצמו הוא הוא חיי ואורך ימיו שעליהן לא יחוס העם הארץ.

השנה (כא ע"ב) בקש קהלת למצא דברי חפץ (קהלת יב. י) בקש קהלת למצא דברי חפץ וכתוב ישר דברי אמת) ביקש קהלת להיות כמשה, יצתה בת קול ואמרה לו וכתוב ישר דברי אמת ולא קם נביא עוד בישראל כמשה (דברים לד. י), והיא רחוקה היינו אמנם נאמר כי המצוה הזאת לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה היא, אך לא כן חכמת סוד פרה אדומה שהיא כן רחוקה. כן ביוצר, אמתתי אהבמה והיא רחוקה שח איתניאל (הוא שלמה כבמשלי ל. א) עדי זאת חקה בלא נפלאה היא ולא רחוקה, זאת פליאה היא ומרחקה. ואף שרחוקה היא מלהבינה, אך לקרות בה אנו קורין, זהו שנאמר כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו, ארום קריב לבון פתגמא בבית מדרשיכון, פתחו פמכון למחוי הגיין בהון וכו'.

עם הארץ מבטל תורה שהיא חיים

ואורך ימים ואינו חס על חיי

לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֵיהָ לְשִׂמְעַת בְּקוֹל וּלְדַבָּר בּוֹ כִּי הוּא חַיִּיךָ וְאַרְךָ יָמֶיךָ

פרשת וילך

לְצֵאת וּלְבֹא וְה' אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה (דברים לא. א-ב).

בסעודה ג' נצו"י תשפ"ג כשדיברנו מענין שבחז"ל (ראש השנה יא ע"א) בן מאה ועשרים שנה אנכי היום, היום מלאו ימי ושנותי,

שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה

ומיד אחר כך בראש השנה שוב רשה

כדי ששוב תתעשר בסופה

וַיִּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל, וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אֲנֹכִי הַיּוֹם לֹא אֹכֵל עוֹד

בסופה, בסופה דוקא כי מראשית שנה היה האדם דואג לצרף פרוטה לפרוטה כל יום ויום עד שבסופה נתמלאה שנה ונעשית עשירה, וכעת בסופה של השנה יש לסגור את החשבון של שנה זו במילואה, ומכאן ואילך להיות מתחיל ועושה מחדש בשנה חדשה שכל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול (סוטה ח' ע"ב, בבא בתרא ט' ע"א).

ובדרשה שבת קדש כי תבא לקראת סוף שנה עשירה תשפ"ד, אמרנו שאמנם כעת סוף שנה ראינו שברוב תורה עבודה ומעשים טובים מיום ליום במשך השנה היא נתעשרה כעת בסופה, אך עם כל זאת בעמדנו לקראת פתיחת השנה החדשה אל לנו לחשוב כי אנו עשירים במעשים, אלא כְּדָלִים וּכְרָשִׁים דְּפָקְנוּ דְּלִתִּיךְ, אנו עומדים ומבקשים כמו הדל והרש שאין לו די מחסורו, ואז הקב"ה ברוב טובו יתן לנו שנה טובה ועשירה מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה שלא נבוש ולא נכלם לעולם ועד.

הקב"ה ממלא שנות הצדיקים מיום ליום להיותן חודשים, ואת אותן חודשים ממלאן להיותן שנים וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים בֵּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אֲנֹכִי הַיּוֹם לֹא אוֹכֵל עוֹד לִצְאָת וְלָבוֹא וְה' אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה (דברים לא. ב.).

במסכת קידושין (לח ע"א) מניין שבשבעה באדר נולד משה, שנאמר ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל

אמרנו במשמעות הדבר, כלומר שהיום מילאתי והשלמתי לפעול ולתקן כל אשר היה לי למלא להשלים לפעול ולתקן, וכעת שכל זה הושלם במילואו לא חסר דבר, מכאן ואילך אֶתְפַּשְׁטוּתִיהָ דְּמִשָּׁה בְּכָל דְּרָא וְדָרָא וּבְכָל צְדִיק וְצְדִיק (מתיקני הוהר קיב ע"א). כי משה בשלימותו בהשלמתו ובמילואו, הוא השורש והיסוד לכל הצדיקים המנהיגים ונביאי האמת הבאים אחריו, עיין מה שכתבנו בזה על הפסוק וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון מֵלֵא רוּחַ חֲכָמָה בִּי סִמְךָ מִשָּׁה אֶת יָדָיו עָלָיו וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲשׂוּ כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה (דברים לד. ט.).

והנה אמר רבי יצחק (ראש השנה טו ע"ב) כל שנה שרשה בתחילתה (שישראל עושים עצמן רשין בראש השנה לדבר תחנונים ותפילה כענין שנאמר במשלי יח. כג, תַּחֲנוּנִים יְדַבֵּר רֵשׁ) מתעשרת בסופה שנאמר מִרְאשִׁית הַשָּׁנָה (דברים יא. יב, אֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ דָּרַשׁ אֹתָהּ תָּמִיד עֲנִי ה' אֱלֹהֶיךָ בַּה מְרִשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה) מרשית כתיב, וְעַד אַחֲרִית סופה שיש לה אחרית. ואם מתעשרת בסופה, הרי סוף שנה דהיינו בערב ראש השנה הבאה הרי היא עשירה, ומאידך מיד אחר כך בכניסת יום ראש השנה מן הראוי שתהא רשה כדי שלסוף שנה הבאה שוב תהא עשירה, ואיך נעשה זה הדבר אשר מי שהיה עשיר גדול נעשה עני מרגע לרגע. אלא כענין שבמשה רבינו היום מלאו ימי ושנותי כלומר שהיום מילאתי והשלמתי לפעול ולתקן כל אשר היה לי למלא להשלים לפעול ולתקן, כן בשנה רשה שמתעשרת, שאכן השנה היתה רשה בתחילתה ועקב כך היא נתעשרה

עוד לצאת ולבוא, שאין תלמוד לומר היום, מה תלמוד לומר היום, מלמד שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחודש לחודש שנאמר אֶת מִסְפַּר יְמֵיךָ אֲמַלֵּא (שמות כג. טו). הנה במאמר חז"ל זה מוזכרים ג' יחידות זמן, ימים חודשים ושנים, בן מאה ועשרים שנה אנכי היום הרי שנה והרי יום, מלמד שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים הרי שנים, מיום ליום הרי יום, ומחודש לחודש הרי חודש, שנאמר את מספר ימיך אמלא הרי ימים.

ובסדר הדברים נראה, אחר שאמר רבי אבא אמר שמואל (מגילה ד' ע"א) מניין שאין מונין ימים לשנים שנאמר לְחֻדְשֵׁי הַשָּׁנָה (שמות יב. ב), חודשים אתה מונה לשנים ואי אתה מונה ימים לשנים, ורבנן דקיסרי משום רבי אבא אמרו מניין שאין מחשבין שעות לחודשים שנאמר עַד חֹדֶשׁ יָמִים (במדבר יא. כ), ימים אתה מחשב לחודשים ואי אתה מחשב שעות לחודשים, ממילא אם נאמר בתורה את מספר ימיך אמלא והרי אי אתה מונה ימים לשנים אלא ימים אתה מחשב לחודשים, לכן כשהקב"ה ממלא את שנות הצדיקים, אזי כיון שימים אתה מחשב לחודשים, מיום ליום נמנה ונעשה מחודש לחודש, ואחר שנעשו הימים לחודשים והרי חודשים אתה מונה לשנים, ממילא אותן חודשים שנעשו מימים, מהן הקב"ה ממלא את שנותיהם של צדיקים. זאת אומרת ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום, היום כלומר מיום ז' אדר שנולד ליום ז' אדר שנסתלק בו שאין תלמוד לומר היום כי ימים נמנים לחודשים ולא לשנים ואם כן מה תלמוד לומר בן

מאה ועשרים שנה אנכי היום, לזה מתרין ואומר, מלמד שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים על ידי שמיום ליום נעשין חודשים, וכיון שנעשו לחודשים, ממילא מחודש לחודש מתמלאין השנים שהרי חודשים אתה מונה לשנים.

הנולדים עד יום א' בתשרי מלאה להם שנה בא' תשרי, ובעדיקים יש עוד מילוי ימים

עוד במה שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחודש לחודש שנאמר את מספר ימיך אמלא, הנה בתרומת המשכן על הפסוק וְלִקְחֶתָּ אֶת כֶּסֶף הַכֹּהֲנִים מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתָּ אוֹתוֹ עַל עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד (שמות ל. טז) כתב רש"י אודות הקושיא איך יתכן שמנין הראשון של בני ישראל אחר יום הכיפורים בשנה ראשונה היה שוה למנינים השני ביום א' באייר בשנה השנית כי לא מסתבר שבמשך זמן כזה לא היו מהם מי שהגיעו לכלל עשרים להיותם נמנים, וברש"י תשובה לדבר ששנות האנשים נמנים למנין אחד מא' בתשרי, כלומר שכל מי שנולדו עד א' בתשרי מלאה להם שנה בא' בתשרי וממילא המנין של אחר יום הכיפורים הושווה להמנין של א' אייר שאחר כך ורק לגבי מנין שנות יציאת מצרים מונים מא' בניסן, נמצא ששני המנינים היו בשנה אחת. ועדיין הקשה הרמב"ן שלא מסתבר שבמשך זמן זה ממנין ראשון עד מנין שני לא מת אף אחד מהם, ועוד שהרי מנין שנות האדם הם מעת לעת מיום הוולדו, ולכן דחק הרמב"ן שאכן במשך זמן יותר מאלו ששה חודשים מתו מהם, ואלו שבאו לכלל עשרים באותו זמן, היו מנין שוה

לאותן שמתו ובכך היו שני המנינים שוים אף שהיה בהפרש זמן יותר משה חודשים.

ולענ"ד מעט תמוה לומר כן. שהרי מספר התמותה שבאוכלוסיה בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר מידי יום הוא קטן בהרבה ממספר הילודה שיש באותו יום, שהרי הגידול הדמוגרפי מחייב שמספר הנולדים הוא גדול פי כמה ממספר המתים באותו משך זמן, ולכן מאד דחוק לומר שכמה שמתו מהם במשך זמן יותר מאלו ששה חודשים היה בדיוק כמו כמה שבאו לכלל עשרים באותו זמן, והרי אלו שבאו לכלל עשרים נולדו כשהמתים באותו זמן היו כבר בני ששים ואף יותר.

ובעל הלבושים בלבוש האורה הוכיח ממש רבינו שנתקיים בו את מספר ימיך אמלא מיום ליום, שאמרו חז"ל שבז' באדר נולד ובז' באדר מת, הרי לא כרש"י שמנין שנות האנשים הוא בא' בתשרי לכולם, וכתב בעל הלבוש שאף על פי שאפשר ליישב את הרש"י שאמנם מאה ועשרים שנותיו של משה הושלמו בא' בתשרי כפירוש רש"י ומה שחי עד ז' באדר הוא מה שהוסיפו לו עד ז' באדר שבו מת, עם כל זאת משמעות את מספר ימיך אמלא אינו שאם היה מת שעה אחת קודם ז' אדר לא היו לו התוספת ימים בלבד, כי המשמעות האמיתית של את מספר ימיך אמלא הוא שהיה במילוי ימים, דהיינו שאם היה מת קודם ז' אדר לא היה מגיע לכלל מאה ועשרים שנה.

ובדעתי העניה נראה שאדרבה פירוש רש"י מתיישב יפה לפי צחות לשון חז"ל

שאמרו ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום מה תלמוד לומר היום, מלמד שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחודש לחודש שנאמר את מספר ימיך אמלא. פירוש שאמנם שנותיהם של צדיקים כמו בכל אדם נמנין לפי א' בתשרי, אלא שלא כשנות כל בני האדם שנות הצדיקים, שאצל הצדיקים שנותיהן הקב"ה ממלא שיהיו מיום ליום ומחודש לחודש ומילוי זה הוא מהבטחת את מספר ימיך אמלא, ופרט להשנה שמלאה בא' בתשרי, אצל הצדיקים נמלאת השנה מיום ליום ומחודש לחודש, ואף שגם קודם ז' אדר היה משה רבינו בן מאה ועשרים, אך כדי שיתקיים בו מילואת השנה למספר הימים המלאים שיש בצדיקים אי אפשר שיהיה מת אפילו רק שעה אחת קודם ז' אדר.

אך עדיין אם כל מי שנולד עד א' בתשרי מלאה לו שנה בא' בתשרי, נמצא שבז' באדר בשנה הקודמת למיתת משה כבר מלאו לו מאה ועשרים שנה מיום ליום ורק בא' בתשרי שאחר כך נחשב שמלאו לו מאה ועשרים, ואם כך הרי בפועל ז' באדר יום מיתתו האמיתי היה קכ"א שנה אחר שנולד, וזה סותר את כל החישובים שיש לנו מהתורה"ק ומחז"ל.

משה אמר ליחושע זקנים שבדור יהיו עמך,
וחקב"ה אמר ליחושע הכל תלוי בך
וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לַיְחֻשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְעֵינַי
כָּל יִשְׂרָאֵל חֶזֶק וַאֲמִין כִּי אַתָּה תָּבוֹא
אֶת הָעָם הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה'
לְאֲבוֹתָם לָתֵת לָהֶם וְאַתָּה תִּנְחַלְנָה אוֹתָם
(דברים לא. ז).

יהושע יהיה נמשך אותו מעשה הנחלת
העם על ידי זקנים שהיו עמו.

נשים באות לשמוע דברי תורה ונשמתן תהא קולטת
אף שאין מבינות

הַקָּהָל אֶת הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף
וְגֵרָה אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֵיהָ לְמַעַן יִשְׁמָעוּ וְלִמְעַן
יִלְמְדוּ וַיֵּרְאוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיהֶם וַשְּׁמָרוּ
לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת
(דברים לא. יב.)

במסכת חגיגה (ג' ע"א) הקהל את העם
האנשים והנשים והטף, אם אנשים באים
ללמוד נשים באות לשמוע, טף למה באין,
כדי ליתן שכר למביאייהן, והקשה הבן
יהוידע שאם נשים מבינות את הדרשה
הרי באו ללמוד כאנשים, ואם אינן מבינות
אם כן גם בהן יקשה כעל הטף למה באו.
וכתב ליישב על פי שבזוה"ק ראה אותו
צדיק היכלות בגן עדן שיושבות שם הנשים
דוקא ושם משתדלות בפיקודי אורייתא
ובטעמייהו (וזה"ק שלח קסו ע"ב, ועל דא אַחֲזִיז וכו',
בְּהִיכְלָא חֲדָא אִית בְּתִיָּה בַּת פִּרְעֹה וְכַמָּה רַבּוּא וְאַלְפֵי נָשִׁין זָכִין
בְּתִיָּה וכו' וְאַשְׁתַּדְּלִין בְּפִקְדֵי אֲוִיָּיתָא וכו') וזה לשון הבן
יהוידע, וחקרנו שם מנין לנשים בגן עדן
השגה בעסק התורה מאחר שבעולם הזה
אין עוסקות בתורה כלל. אלא שבהיות
שבעולם הזה שומעות דברי תורה מאנשים
הלומדין או מחכם הדורש בציבור, אף על פי
שאינן מבינות, נשמתן קולטת אותם
דברי תורה, ובכח אותה קליטה שנפשו
קליטה, כשילכו לגן עדן ששם נפשם
מתלבשת בגוף רוחני בדיוקנא דהוה בהאי
עלמא, יתעורר כח אותה הקליטה בדברי
תורה בנפשו ותעסוקנה בגן עדן בדברי

ברש"י כי אתה תבוא את העם הזה, אָרִי
אֶת תִּיעוּל עִם עֲמָא הָדִין (מתרגום אונקלוס),
משה אמר לו ליהושע זקנים שבדור יהיו
עמך, הכל לפי דעתן ועצתן, אבל
הקב"ה אמר ליהושע כי אתה תביא את
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם
(דברים לא. כג), תביא על כורחם, הכל תלוי
בך, טול מקל והך על קדקדן, דָּבָר (מנחם)
אחד לדור ולא שני דְּבָרִים לדור.

ביהושע נאמר ויהי מימים רבים אַחֲרֵי
אֲשֶׁר הָנִיחַ ה' לְיִשְׂרָאֵל מִכָּל אִיְבֵיהֶם מִסְבִּיב
וַיְהוֹשֻׁעַ זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַיִּקְרָא יְהוֹשֻׁעַ לְכָל
יִשְׂרָאֵל לְזִקְנָיו וְלָרָאשָׁיו וְלַשִּׁפְטָיו וְלַשֹּׁטְרִין
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֲנִי וְזִקְנָתִי בָּאתִי בַּיָּמִים וְאַתֶּם
רְאִיתֶם אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹהֵיכֶם
לְכָל הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִפְּנֵיכֶם כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם
הוּא הַנִּלְחָם לָכֶם, רְאוּ הַפְּלִתִי לָכֶם אֶת
הַגּוֹיִם הַנִּשְׁאַרִים הָאֵלֶּה בְּנַחֲלָה לְשִׁבְטֵיכֶם
מִן הַיַּרְדֵּן וְכָל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִכְרַתִּי וְהֵימָּה הַגְּדוֹל
מִבּוֹא הַשָּׁמֶשׁ (יהושע כג. א-ב-ג-ד). יהושע הפיל
גורלות להנחילים אך לא השלים להנחילים
הכל, ואמר ראו הפלתי לכם בגורל את
הגוים הנשארים אשר עדיין לא כבשתם,
ואותם בנחלה לחלקם לשבטיכם מן
הירדן והלאה כלפי המערב, ואפשר שעל
כן כשאמר הקב"ה ליהושע כי אתה
תביא את בני ישראל אל הארץ אשר
נשבעתי להם לא אמר לו ואתה תנחילנה
אותם, כי אתה תביא והכל תלוי בך, מה
שאינן כן משה רבינו אמר ליהושע ואתה
תנחילנה אותם, כי משה רבינו לא תלה
ביהושע לבד, אלא עם זקנים שיהיו עימו
לפי דעתן ועצתן, ולכן אתה עם זקנים
שעמך תנחילנה אותם, שאחר מיתת

תורה, ועל פי זה מתבאר מהו נשים באו לשמוע, לפי שמטות אוזן לשמוע בדברי תורה בעולם הזה, אבל הטף שאין דעתן וליבן אלא לדברים חיצונים במה שהן עסוקים ורואים ואין נפשם קולטת משמיעת הדברי תורה, לכן אמר למה באים ליתן שכר למביאייהן.

ומכאן אמרנו לבעלי בתים משתתפי השיעורים שגם אם מי תנומה תחטפנו בעת הלימוד אבל טורח הוא לבוא להשיעור, ותנן (אבות פרק ה' משנה יד) אַרְבַּע מִדּוֹת בְּהוֹלֵכֵי לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, הוֹלֵךְ וְאִינוֹ עוֹשֶׂה שְׂכָר הַלִּיכָה בִּידּוֹ, כִּי ודאי נקלטו הדברי תורה באוזניו ושכר הליכה בידו ואף יזכה בעלמא דקשוט לעמול בתורה באותן סוגיות שהשתתף בשיעורן.

ממעלת שמיעת דברי תורה אף מבלי להבין ובספר הזכרון להגאון רבי יצחק ידידיה פרנקל (איש על העדה עמוד רלד) בְּמָה שְׁאֵמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ (פסחים צו ע"ב) שְׁמַעְתִּי שְׁתַּמּוּרַת פֶּסַח קִרְבָּה וּתַמּוּרַת פֶּסַח אֵינָה קִרְבָּה וְאִין לִי לְפָרֵשׁ וְכֵן אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ (יבמות עט ע"ב) שְׁמַעְתִּי שְׁהִסְרִים חוּלִץ וְחוּלְצִין לְאַשְׁתּוֹ וְהִסְרִים לֹא חוּלֵץ וְלֹא חוּלְצִין לְאַשְׁתּוֹ וְאִין לִי לְפָרֵשׁ, פירוש הענין לפי שבתלמוד ירושלמי (יבמות פרק א' הלכה ו) ראה את רבי יהושע וקרא עליו אֶת מִי יוֹרָה דְּעָה (ישעיה כח ט), זכור אני שהיתה אמו מולכת עריסתו לבית הכנסת בשביל שיתדבקו אוזניו בדברי תורה, ובדתנן (אבות פרק ב' משנה ח) רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה אֲשָׁרֵי יוֹלְדָתוֹ כְּתָב רַבִּינוּ עוֹבְדִיָּה מְבִרְטָנוּרָא שְׁהִיא גְרָמָה לוֹ שִׁיחָא חֲכָם לִפִּי שְׁהִיתָה מַחְזֹרֶת עַל כָּל בְּתֵי מִדְרָשׁוֹת

שבעירה ואומרת להם בבקשה מכם בקשו רחמים על העובר הזה שבמעיי שיהיה חכם ומיום שנולד לא הוציאה ערשתו מבית המדרש כדי שלא יכנסו באוזניו אלא דברי תורה, ולפי זה על שערשתו היתה מוטלת בבית המדרש אמר ששמע, אך אין לו לפרש כיון שהיה תינוק ולא היה מבין הדברים ששמע. ולפי זה אפשר בדאמר רב יהודה אמר רב (עבודה זרה ג' ע"ב) "ב שעות הוי היום וכו', בג' רביעיות מאי עביד הקב"ה, יושב ומלמד תינוקות של בית רבן תורה שנאמר אֶת מִי יוֹרָה דְּעָה וְאֶת מִי יָבִין שְׁמוּעָה גְמוּלִי מַחְלָב עֲתִיקִי מִשְׁדִּים (ישעיה כח כט), למי יורה דעה ולמי יבין שמועה, לגמולי מחלב ולעתיקי משדים, וברש"י גמולי מחלב שמתו כשהן קטנים, עתיקי כמו המעתיק הרים (אייב ט. ה) לשון סילוק. ממילא את מי יורה הקב"ה וילמד דעה ואת מי יבין שמועה, אלו שיש בידם שמועה ממה ששמעו בינקותם אך לא הבינו כי לא היו בר הבנה בהיותם קטנים, אלו גמולי מחלב ועתיקי משדים.

ממילא הן הן דברי הבן יהודע שהנשים שומעות דברי תורה מאנשים הלומדין או מחכם הדורש בציבור ואף על פי שאינן מבינות עם כל זאת נשמתן קולטת אותם דברי תורה, לא כן הטף שאין דעתן וליבן אלא לדברים חיצונים במה שהן עסוקים ורואים ואין נפשם קולטת משמיעת הדברי תורה. ולא כשאר הטף רבי יהושע בן חנניה בינקותו שבא לשמוע וכבהירושלמי שם שמיום שנולד היתה ערשתו בבית המדרש כדי שלא

יכנסו באוזניו אלא דברי תורה, והיה במעלה גבוהה משאר תינוקות וטף.

וח"א הוסיף לי שאכן הגמרא הנ"ל טף למה באין כדי ליתן שכר למביאייהו הוא מרבי יהושע בן חנניה. דתנו רבנן (תניגה ג' ע"א) מעשה ברבי יוחנן בן ברוקה ורבי אלעזר בן חסמא שהלכו להקביל פני רבי יהושע בפקיעין, אמר להם מה חידוש היה בבית המדרש היום, אמרו לו תלמידך אנו ומימך אנו שותין, אמר להם אף על פי כן אי אפשר לבית המדרש בלא חידוש, שבת של מי היתה, שבת של רבי אלעזר בן עזריה היתה, ובמה היתה הגדה היום, אמרו לו בפרשת הקהל, ומה דרש בה, הקהל את העם האנשים והנשים והטף, אם אנשים באים ללמוד נשים באות לשמוע, טף למה באין, כדי ליתן שכר למביאייהו, אמר להם מרגלית טובה היתה בידכם וביקשתם לאבדה ממני, כלומר שהמרגלית טובה היתה בידו ממש של רבי יהושע בן חנניה כבר מאז שהיתה ערשתו בבית המדרש ונכנסו אותן דברי תורה באוזניו אך לא היה בידו לפרש כנ"ל, וכעת שלא רציתם לומר, ביקשתם לאבדה ממני.

נשים באות לשמוע כדי להבין את מעשה המצוות ובעיקר דברי הבן יהודע ליישב דאם נשים מבינות הדרשה הרי באו ללמוד כאנשים ואם אינן מבינות אם כן גם בהן יקשה כעל הטף למה באו, הנה אפשר בפשטות אנשים באים ללמוד כי בידם מצות תלמוד תורה, ואילו נשים שהן אינן במצות תלמוד תורה, הן באות לשמוע, באות לשמוע היינו לפי פירוש רש"י על הא דתנו רבנן (מגילה כא ע"ב) בתורה אחד

קורא ואחד מתרגם ובלבד שלא יהא אחד קורא ושנים מתרגמין, ובנביא אחד קורא ושנים מתרגמין, ופי' רש"י שהתרגום אינו אלא להשמיע לנשים ועמי הארץ שאינן מכירין בלשון הקודש והתרגום הוא לעז הבבליים, ובתרגום של תורה צריכין אנו לחזור שיהו מבינים את המצוות אבל בשל נביאים לא קפדי עלייהו כולי האי, ע"כ מרש"י, וזהו נשים באות לשמוע כדי להבין, ואף אם אינן מבינות, עם כל זאת סוף דבר יבינו על ידי תרגום וביאור הדברים שנקראו.

שכרן של הנשים יהיה גם על שמביאין את הטף גם אפשר, אנשים באים ללמוד וישיב תלמוד תורה שקול פנגד פלם (פאה פרק א' משנה א'), נשים באות לשמוע ובשמיעה לבד אין שכר כמו שיש לאנשים הבאין למצות תלמוד תורה ואם כן מתן שכרן של הנשים תלוי בטף וזהו טף באין ליתן שכר לנשים המביאייהו כי אם לא שכר הבאת הטף אם כן אין להנשים שכר כמו לאנשים שהם בתלמוד תורה.

נשים עובדות ה' שסרו מתאוות העולם באות יום יום אל פתח אוהל מועד לשמוע דברי המצוות עוד בנשים באות לשמוע, הנה לשון קדשו של האבן עזרא על הפסוק פמראת הצבאות אשר צבאו פתח אוהל מועד (שמות לח. ה). וטעם הצובאות, כי משפט כל הנשים להתייפות לראות פניהם בכל בוקר במראות נחושת או זכוכית לתקן הפארות שעל ראשיהן כי מנהג ישראל היה כמנהג ישמעאל עד היום, והנה היו בישראל נשים עובדות ה' שסרו מתאוות זה העולם ונתנו מראותיהן נדבה כי אין

להם צורך עוד להתייפות, רק באות יום יום אל פתח אוהל מועד להתפלל ולשמוע דברי המצוות וכו'.

ובענין מעלת הליכה לבית המדרש אף אם אינו מבין והוא מידת הולך ואינו עושה שבאבות שהוא מארבע מידות בהולכי לבית המדרש שאף שאינו עושה עם כל זאת שכר הליכה בידו. הנה שמעתי על אחד מבעלי הבתים שבכפר סבא לפני כמה עשרות שנים, אשר מידי יום אחר יגיעה ועמל כפיים במלאכה במשך כל היום היה נוהג להגיע לשיעורו הקבוע של מרן הגאון הרב שטיינמן שהיה מתקיים שם מידי ערב, ובכל יום עם פתיחת השיעור היה אותו אדם נרדם עד סוף השיעור שאז היה מתעורר ופונה לביתו. פעם אחת כששאל אותו הגאון האם לא עדיף שאחר עמל מלאכת כפיים של כל היום יפנה מיד לביתו למנוחת שעה נוספת, השיב אותו אדם כי חפץ הוא שילדיו הקטנים אשר בביתו יראו שיש להם אבא הקובע עתים לתורה. הוסיף הגאון שמשמע זאת מפי אותו אדם היה עוקב אחרי ילדיו עד שנוכח לראות שאכן הם גדלו ונעשו כולם לתלמידי חכמים. הרי שהולך ואינו עושה אבל שכר הליכה בידו שזכה לבנים שכולם תלמידי חכמים כנ"ל.

עבירות שבין אדם לחבירו אין יום

הכיפורים מכפר עד שירצה את חבירו

ויאמר ה' אל משה הן קרבו ימיה למות

וגו' (דברים לא. יד.)

במדרש רבה (דברים פרשה ט"ו) הן קרבו ימיה, למה נגזר עליו מיתה בזה הלשון הן, רבנן אמרי למה הדבר דומה לאחד שכבד את המלך והביא לו דורון חרב חדה, אמר המלך התיוו את ראשו בה, אמר לו אותו האיש, אדוני המלך במה שכבדתיו בה את מתיו את ראשי, כך אמר משה, רבוננו של עולם בהן קלסתיו שכן כתיב הן לה' אלהיו השמים ושמי השמים (דברים י. יד) ובהן אתה גזר עלי מיתה, אמר לו הקדוש ברוך הוא, שכן רע רואה את הנכנסות ואינו רואה את היוצאות, אמר לו אי אתה זכור בשעה ששלחתיו לגאל אותן ממצרים ואמרתי לי הן לא יאמינו לי (שמות ד. א), הוי הן קרבו ימיה.

והלא ב' פעמים השתמש משה רבינו בתיבת הן, פעם האחת שאמר הן לה' אלקיך השמים, והפעם הב' שאמר הן לא יאמינו לי, ואם כן למה זכר לו השי"ת דוקא את ההן לא יאמינו לי עד שבהן גזר עליו מיתה. ולולא דמסתפינא אמינא בשביל מוסר הנלמד מכאן לעניינים שבין אדם לחבירו, לפי שהן לה' אלקיך השמים הוא אמנם קילוס להבורא יתברך שמו, אבל זהו בין אדם למקום, לא כן ההן לא יאמינו לי החמור יותר לפי שהוא בין אדם לחבירו ודרש רבי אלעזר בן עזריה (וימא פה ע"ב) מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו (ויקרא טז. ל) עבירות שבין אדם למקום יום הכיפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חבירו, ולכן זכר לו השי"ת דוקא את ההן לא יאמינו לי עד שבהן גזר עליו מיתה.

ובמשמעות ובמושג שכן רע שאמר לו הקב"ה שכן רע רואה הנכנסות ואינו רואה היוצאות, נראה לפי שבדאמר ריש לקיש (ברכות ח' ע"א) כל מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו נכנס שם להתפלל נקרא שכן רע ביאר המשנה ברורה (הלכות תפילה א"ח סימן צ' ס"ק לח) דכן דרך שכנים הרעים שאין נכנסין לבית חבריהם. ממילא זהו שכן רע שרואה רק הנכנסות לבית, הוא רואה רק עד דלתו של השכן, אך על הידידות והכנסת האורחים וכו' שנעשה בתוך ביתו של השכן הוא אינו יודע ולכן הוא אינו רואה את הטובות היוצאות משם.

בסיבת האמנה לא האמנתם בי

להקדישני נגזר עליהם מיתה במדבר, וכעת

בסיבת האמנה הן לא יאמינו לי, הן קרבו ימין

ושור' בבעל הטורים הן קרבו ימין כשהביא המדרש הנ"ל אמר משה בזה הלשון שבחתוך שאמרתי הן לה' אלקיך השמים ובדרך זה אתה מבשרני למות, ובתשובת הקב"ה למשה וכי לא אמרת והן לא יאמינו לי הוסיף בעל הטורים וכן כתוב יען לא האמנתם בי (במדבר כ. יב).

ובהבנת תוספת זו אפשר לענ"ד שבפסוק שם נאמר יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם, כלומר שבסיבת האמנה לא האמנתם בי להקדישני, לכן נגזר עליהם מיתה במדבר, וכעת הן קרבו ימין הוא בסיבת האמנה הן לא יאמינו לי, ומכוון ביותר לפי דברי בעל הטורים שם, יען לא האמנתם וגו' לכן לא תביאו, לכן בגימטריא מדה במדה.

ותוספת בעל הטורים וכן כתוב יען לא האמנתם בי, יתבאר יפה גם לפי הכלי יקר שביאר המדרש וכי נקנס עליו מיתה בעבור שאמר והן לא יאמינו לי, אלא שכיון שאמר והן לא יאמינו לי העיד עליהם שהם בנים לא אמן בם (דברים לב. כ) ואם כן היה לו לדבר אל הסלע כדי לחזק ידים רפות באמונה, כי אילו לא היה אומר והן לא יאמינו לי הייתי אומר שהיו מוחזקים בעיניו במאמינים ואין חילוק אם ידבר אל הסלע או יכה בו, כי עיקר טעם ודברתם אל הסלע (במדבר כ. ח) הוא כדי שילמדו קל וחומר מן הסלע כו', אבל מאחר שאמר והן לא יאמינו לי הרי החזיקם בחזקת בלתי מאמינים והיו צריכין חיזוק באמונה, הנה על ידי זה גדלה אשמתו מאד מה שלא דיבר אל הסלע לחזק ברכים כושלות באמונה, לכך נאמר הן קרבו ימין למות, אותו הן שאמרת והן לא יאמינו לי גרם שקרבו ימין למות. אם כן יפה התוספת שבבעל הטורים הן קרבו ימין למות אמר משה בזה הלשון שבחתוך שאמרתי הן לה' אלקיך השמים ובדרך זה אתה מבשרני למות, אמר לו הקב"ה וכי לא אמרת והן לא יאמינו לי וכן כתוב יען לא האמנתם בי.

לשון כבוד ולשון קילוס

עוד בהמדרש הנ"ל, זה שכיבד את המלך כשהביא לו דורון חרב חדה הזכירו במדרש לשון כבוד, שכיבד וכו', וכן שאמר להמלך במה שכבדתך בה אתה מתין את ראשי הזכירו לשון במה שכבדתך וכו', אבל במשה לא הזכירו לשון כבוד אלא לשון קילוס, שאמר משה בהן קלסתך וכו'. ולענ"ד בדקדוק

מיתה בהן היינו לפי שאמר הן לא יאמינו לי, אבל ודאי מיתתו בנשיקה על ידי הקב"ה כביכול יתברך שמו. ובענין מיתת נשיקה בצדיקים ששכינה למעלה מראשם עיין מה שכתבנו על הפסוק וַיֹּאמֶר הַשֶּׁבַע לִי וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ וַיִּשְׂרָאֵל עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה (בראשית מז. לא).

לא ניתנה תורה אלא למשה ולזרעו ונהג בה טובת עין ונתנה לישראל, אך כשחשדם בהן לא יאמינו לו נתן להם את הפלפול במידת בינוני עוד בהמדרש בשעה ששלחתיך לגאול אותן ממצרים אמרת לי הן לא יאמינו לי, הוי הן קרבו ימך. שאמר רבי יוסי ברבי חנינא (נדרים לח ע"א) לא ניתנה תורה אלא למשה ולזרעו וכו', משה נהג בה טובת עין ונתנה לישראל ועליו הכתוב אומר טוב עין הוא יבורך (משלי כב. ט) וגו', מתיב רב חסדא וכו', אלא פילפולא בעלמא, וברש"י פילפולא בעלמא להבין דבר מתוך דבר, הוא דניתן למשה ונהג בה טובת עין ונתנה לישראל, ושם בחתם סופר דהנה הפלפול הוא צורך גדול למי אשר לא יאמין את כל הנאמר בעל פה, אז צריך להוציאו לו על ידי פלפול מקרא, אלא שישראל הם מאמינים בני מאמינים (שבת צו ע"א) ולא היו צריכין לזה ולא מסר להם הפלפול אלא מטובת עין, והענין כי משה חי מאה ועשרים שנה כתרומתו של עולם בר שית אלפי שני בעין בינוני אחד מחמישים, ואמנם היות משה טוב עין היה צריך לחיות מאה וחמישים שנה כתרומת עין טובה אחד מארבעים משית אלפי שני, אך כיון שחשדם באינם מאמינים שאמר הן לא יאמינו לי, אם כן כדי להאמינם תורה שבעל פה הוצרך למסור

מה שבמשה לא נקטו לשון כיבוד אלא לשון קילוס, שבוזה יש דמיון הנמשל של משה למשל של זה שהביא את הדורון למלך. כי המשל הוא הדורון שהיה חרב חדה, והנמשל בדומה לו משה רבינו שקילס להקב"ה, והנה בדתנן (ביצה כב ע"ב) עוֹשֵׁין גְדִי מְקוֹלֵס בְּלִילֵי פְסָחִים פִּי רִשִּׁי מְקוֹלֵס כְּרַעֲיוֹ וּבְנֵי תְלוּיִין לוֹ חוּצָה לוֹ בְּצֵדוֹ וְכוּ', מְקוֹלֵס לִשְׁוֹן גִּיבּוֹר מְזוּיִין שְׂכָלִי זַיִינוֹ תְלוּיִין לוֹ בְּצֵדוֹ, כְּדַמְתָּרְגִּמִּין וְכוּבָע נַחֲשֵׁת (שמואל א' י. ה) וְקוֹלֵסָא דְנַחוּשָׁא. ובעת כיון שקילוס שייך בכלי זיין וזהו תפארתו של הגיבור שחרבו תלויה לו בצדו, לכן זהו שבנמשל אמר משה בהן קלסתיך וכו', ונמשל ומתדמה יפה לזה שכיבד את המלך בדורון חרב חדה.

והאסף אל עמך כאשר מת אהרן אחיך במיתת נשיקה עוד בדברי המדרש מה שנחרד על שבהן נגזר עליו מיתה, אפשר לפי שבסדר מיתת אהרן איתא בספרי שאמר לו משה היכנס למערה ונכנס, ראה מיטה מוצעת ונר דלוק וכו' אמר לו עצום עיניך ועצם, מיד חמד משה לאותה מיתה וזהו שנאמר לו בְּאֶשֶׁר מֵת אֶהְרֹן אֶחֱיָךְ (דברים לב. ג) מיתה שנתאוות לה. ממילא משה נתאוה למיתת נשיקה על ידי קודשא בריך הוא כביכול בכבודו ובעצמו ולא על ידי מלאך המות הממונה לנטילת הנשמות. וכאן הן קרבו ימך למות ולזה הקשה משה בהן אתה גוזר עלי מיתה, כי הן בגימטריא דומה הוא המלאך הממונה על נטילת הנשמות, הוא שאומר דוד המלך לֹא הִמָּתִים יְהִלְלוּ יְהִי וְלֹא כָל יְדֵי דוֹמָה (תהלים קט. יז), והשיבו הקב"ה שגזירת

להם הדברי תורה לא מטובת עין אלא בדרך הפלפול, על כן כלה זמנו בסוף מאה ועשרים שנה, וזהו שבמדרש למה נגזר עליו מיתה בלשון הן וכו', אמר לו הקב"ה אי אתה זכור כששלחתך לגאול אותן ממצרים אמרת לי הן לא יאמינו לי, הוי הן קרבו ימך.

משה רבינו הוא טוב עין יבורך כי נתן מלחמה של תורה לדלים שמהם תצא תורה ושלל ניתנה תורה אלא למשה ולזרעו והוא נהג בה טובת עין ונתנה לישראל ועליו הכתוב אומר טוב עין הוא יבורך, הנה לשון הכתוב טוב עין הוא יבורך כי נתן מלחמו לדל, ואפשר לומר טוב עין הוא משה רבינו שהוא יבורך כי נתן מלחמו שלו שקיבל, לחמו כבמדרש (שמות רבה פרשה מז. ה) ויהי שם עם ה' לחם לא אכל (שמות לד. כח) וכו' אכל לעולם הבא הוא אוכל מלחמה של תורה, זהו כי נתן מלחמה של תורה לדל כדשלחו מתם (נדרים פא ע"א) היזהרו בבני עניים שמהן תצא תורה שנאמר ואל מים מדליו (במדבר כד. ג, מדליו כלומר מדלים שבהם).

ויאמר ה' אל משה הנך שוכב היא הגויעה, ונשמתך תהא גזוזה בערור החיים עם אבותיך ויאמר ה' אל משה הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וגו' (דברים לא. טז).

בתרגום יונתן בן עוזיאל ואמר ה' למשה הן אנת שכיב בעפרא עם אבותיך, ונשמתך תהא גניזא בגניזי חיי עלמא עם אבותיך וכו', וכתב בפירוש יונתן, תיקן בזה, דאי אפשר לומר הנך שוכב דומיא

דנשכבתי עם אבתי (ושכבתי עם אבתי ונשאתני ממצרים וקברתני בקברתם, בראשית מז. ל) דהיינו במערת המכפלה, דהא משה נקבר בגיא, אלא מאי עם אבותיך, נשמתך בגן עדן עם אבותיך.

והרי ברש"י על הפסוק ונשכבתי עם אבתי ונשאתני ממצרים וקברתני בקברתם בא"ד ואין לומר ושכבתי עם אבותי השכיבני עם אבותי במערה, שהרי כתיב אחריו ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם, ועוד מצינו בכמה מקומות לשון שכיבה עם אבותיו היא הגויעה ולא הקבורה כמו וישכב דוד עם אבתי (מלכים א. ב. י) ואחר כך ויקבר בעיר דוד. ולדברי רש"י אלה אין אנו צריכים לדברי הפירוש יונתן, כי בלאו הכי הרי הנך שוכב עם אבותיך לא מדבר מהקבורה, ואף דוגמת ושכבתי עם אבותי שהביא בהפירוש יונתן, גם שם לא קאי על הקבורה כמפורש ברש"י.

הסתר פנים הוא שאין רואים התגלותו יתברך שמו, אבל הוא יתברך שמו תמיד עיניו אלינו וחרה אפי בו כיום ההוא ועזבתים והסתרתני פני מהם והיה לאכל ומצאאו רעות רבות וצרות ואמר כיום ההוא חלא על פי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה (דברים לא. יז).

ברש"י, והסתרתני פני כמו שאני רואה בצרתם. הנה ודאי שתמיד הקב"ה רואה ואין עיניו יתברך שמו כביכול נעצמות. אלא שהסתר הפנים הוא כאשר בני האדם הם אין רואים בהתגלותו כביכול

רעות וצרות תקנה יש לו (בתמידה), מאי רעות וצרות, אמר רב רעות שנעשות צרות זו לזו כגון זיבורא ועקרבא (דאיתא בעבודה וזה כח ע"ב אשר חס הוא רפואה לעקיצת עקרב ואילו קר הוא רפואה לעקיצת דבורה וחילופא סכנתא), וביאר המהרש"א כיון שלא נאמר רעות וצרות רבות אלא רעות רבות וצרות, משמע ליה להוציא לשון צרות ממשמעו, לומר שאותן רעות רבות, הם צרות זו לזו.

עוד טעם נראה להכרח הוצאת לשון צרות ממשמעו. לפי שלעיל נאמר ומצאנו רעות רבות וצרות ואמר ביום ההוא הלא על פי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה (דברים לא י) ולא אמר מצאוני הרעות והצרות האלה, על כורחך שצרות לא כמשמען, אלא שהרעות נעשו צרות זו לזו. גם על הפסוק אספה עלימו רעות (דברים לב כג) פי' רש"י אחביר רעה על רעה, לשון ספו שנה על שנה (ישעיה כט א).

התעוקות הבאות עקב חסרון אמונה נקראות צרות עוד בזה הפסוק. שבהקדמת האבי עזרי על הרמב"ם סדר נשים וקדושה דקדק במה שמתחיל ומצאוהו רעות רבות וצרות ומסיים ברעות בלבד ואמר ביום ההוא הלא על כי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה ולא אמר מצאוני הרעות והצרות האלה, וביאר שרעות היינו גוף הרעה, וצרות מלשון צר, ובתרגום אונקלוס ויערען יתהון בישן סגי'אן ועקן, עקן היינו שמעיק להאדם, שפעמים הוא נמצא במצב שצר לו ועולם חשך בעדו ונשבר רוחו בקרבו פרט להיסורין שיש לו מגוף הרעה, ומה שצר לו ועולם חשך בעדו, זה מצד חסרון האמונה ובטחון בהשי"ת

יתברך שמו, כלומר שההסתרה הוא אצל בני האדם, וזהו שנאמר והסתרתני פני ולא נאמר ועצמתי עיני וכדו'.

ולשון רש"י על הפסוק כי ידעתי את מכאביו (שמות ג ז) בא"ד, שמתי לב להתבונן ולדעת את מכאוביו ולא העלמתי את עיני ולא אאטום את אזני מצעקתם. רש"י הקדוש בלשונו מבדיל בין לא העלמתי את עיני בלשון עבר ובין לא אאטום את אזני בלשון עתיד. אפשר לפי שיש חלילה אשר שערי תפילה ננעלו, אבל הקב"ה צופה ורואה בכל עת ובכל שעה בעני עמו, וזה אומרו דוקא בלשון עתיד ולא אאטום את אזני מצעקתם על התפילה, שבראיה לא העלמתי את עיני גם לשעבר במשך כל ימי גלות מצרים שראיתי ואני רואה תמיד. זהו שנאמר הנה עין ה' אל יראיו למיחלים לחסדו (תהלים לג ח), כי אל יראיו אין הסתר פנים כלל ועיני ה' אליהם. כן במצודת דוד שם, עין ה', השגחת ה' הוא על יראיו אשר יקוו לחסדו. עוד בזה עיין מה שכתבנו שם בפרשת שמות (שמות ג ז).

רעות שנעשות צרות זו לזו

והיה כי תמצאן אתו רעות רבות וצרות וענתה השירה הזאת לפניך לעד כי לא תשכח מפני זרעו כי ידעתי את יצרו אשר הוא עשה היום בטרם אביאנו אל הארץ אשר נשבעתי (דברים לא כא).

במסכת חגיגה (ה ע"א) רבי יוחנן כי מטי להאי קרא בכי, והיה כי תמצאן אותו רעות רבות וצרות, עבד שרבו ממציא לו

ואין ה' בקרב וואו הוא עשוק ורצון כל
הימים (דברים כח. לג), אבל מי שיראת ה'
בלבבו ומאמין בהשגחתו הפרטית, אז
אין הצרות צרות ואין מעיק ואין מציר לו
וכמאמר דוד המלך עליו השלום גם פי
אלף בגיא צלמות לא אירא רע פי אתה
עמדי (תהלים כג. ד), ולכן אחרי ימצא מנוח
ותנחומין וקוץ ה' יחליפו בך (ישעיה מ. לא),
ולזה אחרי שבא לו ההכרה לאמר על כי
אין אלהי בקרבי, בטלה הצרות ממילא
ורק הרעות הן רעות ולזה אמר מצאוני
הרעות האלה, עכ"ל האבי עזרי.

כן נראה בפסוק ויירא יעקב מאד ויצר לו
(בראשית לב. ח) שבתרגום אונקלוס ודחיל
יעקב לחדא ועקת לה. ודחיל שהיה ירא
על הגוף, ועקת ליה היא תעוקת הנפש. כן
מוכח מלשון רש"י שם ויירא שמא יהרג
ויצר לו אם יהרוג הוא את אחרים. ויירא
על הגוף שמא יהרג, ויצר לו שהעיק לו
שמא יהרוג את אחרים.

כן מלשון שערי תשובה לרבינו יונה (השער
השני, ב), באשר תמצאנה את האיש צרות
ישיב אל לבו ויאמר אין זה כי אם דרכיו
ומעלליו אשר עשו אלה לו וחסאיו עולל
לנפשו, וישוב אל ה' וירחמהו בענין שנאמר
ומצאהו רעות רבות וצרות ואמר ביום ההוא
הלא על פי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות
האלה וכו'. כלומר כאשר תמצאנה אותו
צרות, לא רעות אלא צרות הן המעיקין
לו כי צר לו ועולם חשך בעדו מצד
חסרון האמונה ובטחון בהשי"ת, אז ישיב
אל ליבו ויאמר שחטאיו עוללו לנפשו,
וישוב אל ה' וירחמהו.

אם לא תורישו את יושבי הארץ,
אז אלה אשר תותירו מהם וצרתו אתכם
להיותכם בחסרון אמונה ובטחון רח"ל
ועל פי זה אפשר גם בפסוק ואם לא
תורישו את יושבי הארץ מפניכם והיה
אשר תותירו מהם לשבים בעיניכם
ולצנינם בצדיכם וצרתו אתכם על הארץ
אשר אתם יושבים בה והיה באשר דמיתי
לעשות להם אעשה לכם (במדבר לג. נה-נז),
ששם ברש"י וצרתו אתכם כתרגומו. הנה
כך בתרגום אונקלוס שם, ואם לא
תתרכון ית יתבי ארעא מן קדמיכון וכו',
ויעיקון לכו על ארעא די אתון יתבין בה.
הרי וצרתו תרגם ויעיקון, ר"ל שאם לא
תורישו את יושבי הארץ מפניכם, אז
אלה אשר תותירו מהם, חוץ ממה שיהיו
לשבים בעיניכם ולצנינים בצדיכם, הם גם
צרתו אתכם על הארץ אשר אתם יושבים
בה וכבתרגום ויעיקון לכו, ויעיקון עד
שמעיק וצר להם ועולם חשך בעדם
ונשבר רוחם בקרבם מצד חסרון האמונה
ובטחון בהשי"ת ואין ה' בקרבם ואז הם
עשוקים ורצוצים כל הימים, ואז רח"ל
והיה כאשר דמיתי לעשות להם אעשה
לכם וכלשון הספורנו שם כי תזנו אחרי
אלהיהם בלי ספק. כי את כל זה כבר
אמר להם הקב"ה כי אתן בידכם את
ישובי הארץ וגרשתמו מפניך לא תכרת
להם ולא להיהם ברית, לא ישובו בארצך
פן יחטאו אותך לי כי תעבד את אלהיהם
פי יהיה לך למוקש (שמות כג. לא-לב-לג).

הבדל בין מצאוני שבמערי שאול
ובין אמצא שבצרה ויגון
וכן בפסוק אפפוני חבלי מות ומצרי שאול
מצאוני צרה ויגון אמצא (תהלים קטו. ג) בהבדל

שבין מצאוני שבמצרי שאול ובין אמצא שבצרה ויגון, נראה שמצרי שאול מצאוני הן שהמקרים ימצאוהו ולא יוכל לברוח מהם, ואילו צרה ויגון אמצא היינו הצרה שמעיק לו והיגון הוא הצער הנפשי הבא מחסרון האמונה, פעמים שהוא ימצאם ומעצמו יבוא אליהם. ממילא הנה אפפוני חבלי מות ומצרי שאול מצאוני זהו ומצאוהו רעות, ואותן רעות הן צרות רק בהיעדר אמונה וכשאין אלוה בקרבו, ולכן אמר דוד המלך שאם צרה ויגון אמצא, אז ובשם ה' אקרא (תהלים קטז. ד) היינו שאדע באמונה במציאותו יתברך שמו, ועל ידי ובכח האמונה, אז בשם ה' אקרא שהצרה כבר לא תהא צרה, ובשם ה' אקרא אנה ה' מלטה נפשי מאותן חבלי מות ומצרי שאול שמצאוני, ואז חנון ה' וצדיק ואלהינו מרחם (תהלים קטז. ה) וכו'.

כן בפסוק ויאמר דוד אל גֹד צר לי מאד נפלה נא ביד ה' בי רבים רחמיו (שמואל ב' כד. יד) כיון שצר ומעיק לי מאד, אזי נפלה נא ביד ה' לבטוח בו וכנ"ל. ובפסוק רבים מכאובים לרשע והבוטח בה' חסד יסובבנו (תהלים לב. י) אפשר שכאשר הרשע אינו מאמין הרי הוא כואב והרי רבים מכאובים לרשע, מה שאין כן הבוטח בה' שהוא מאמין בהשגחה פרטית, הוא אינו כואב ואין לו מעיק ומציר ורק חסד יסובבנו.

שתיס רעות עשה עמי,

ומאי ניהו, עבודה זרה הגורם לצרות

עוד אפשר במה שמתחיל ומצאוהו רעות רבות וצרות ומסיים ברעות בלבד, ואמר ביום ההוא הלא על כי אין אלהי בקרבי

מצאוני הרעות האלה ולא אמר מצאוני הרעות והצרות האלה. שמתחילה רעות רבות וצרות, הרי הצרות הן התוצאות הבאות בגלל הרעות ולכן נכפל הלשון כלומר שהרעות הוא הגורם להצרות, אבל כשאמר על כי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה, כאן רעות אינן הגורם, כי כאן אין כפילות של רעות וצרות. ויתבאר היטב לפי דאמר רב נחמן לרב יצחק (תענית ד' ע"א וע"ב) מאי בי שתיס רעות עשה עמי (ירמיה ב. ג), תרתין הוא דהו, עשרין וארבע שביקא להו (בתמיה, פי רש"י כ"ד עבדות שעבד בחזקאל כב, או שעבד על כ"ד ספרים), אמר ליה הכי אמר רבי יוחנן, אחת שהיא שקולה כשתים ומאי ניהו עבודה זרה וכו'. ממילא ומצאוהו רעות היינו עבודה זרה רחמנא ליצולן שהן רבות תרתין ועל כן באו הצרות, אבל כשאמר ביום ההוא הלא על כי אין אלהי בקרבי כלומר כיון ששבו מעבודה זרה, אז מצאוני הרעות האלה, כאן רעות כמשמעו, בישן סגיאן.

מצצרה שבאה בגלל השעבוד

נסתמו עיניהם וליבם של ישראל

וברש"י על הפסוק ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה (בראשית. כח) למה פרשה זו סתומה, לפי שכיון שנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם וליבם של ישראל מצרת השעבוד שהתחילו לשעבדם. לא אמר שנסתמו עיניהם וליבם מהשעבוד או מקושי השעבוד, אלא מצרת השעבוד, כי אם השעבוד גרם להיות עיניהם וליבם סתומים, אז ודאי שזוהי צרה וכנ"ל.

כשתמצאן אותו רעות רבות וצרות
הוא בחינת עבד, אבל כשענתה השירה
הזאת לפניו לעד אז הוא כבר בחינת בן

וְהָיָה כִּי תִמְצְאוּן אֹתוֹ רְעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת
וְעָנְתָה הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְפָנָיו לְעַד כִּי לֹא
תִשְׁכַּח מִפִּי זִרְעוֹ כִּי יָדַעְתִּי אֶת יִצְרוֹ אֲשֶׁר
הוּא עָשָׂה הַיּוֹם בְּטָרָם אֲמִיאָנוּ אֶל הָאָרֶץ
אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי (דברים לא. כא).

עליו כגופו, שכל זמן שיהושע חי, היה
נראה למשה כאילו הוא חי, ע"כ. גם נראה
לפי שפני משה כפני חמה פני יהושע כפני
לבנה (בבא בתרא עה ע"א), וכמו שאין אור
הלבנה מהלבנה אלא אור החמה משתקף
על הלבנה, כן כל מעשה יהושע והנהגתו
הוא מאורו של משה רבינו.

וזהו שנאמר כי ידעתי אחרי מותי, לא
אחר אלא רק אחרי, כי רש"י לשיטתו
בכל מקום שנאמר אחרי הוא מופלג (רש"י
בראשית טו. א, אחר הדברים האלה). ואפשר לפי
שתורה שקיבל משה מסיני מסרה
ליהושע, על כן כל ימי תלמידו יהושע
מיקרי סמוך.

ואודות אחרי מופלג אמרנו גם בפירוש
רש"י על הפסוק וַיִּקְרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל לְמוֹת
(בראשית מז. כט) כל מי שנאמר בו קריבה
למות לא הגיע לימי אבותיו, יצחק חי
מאה ושמונים ויעקב מאה ארבעים ושבע,
בדוד נאמר קריבה, ישי חי ארבע מאות
שנים ודוד חי שבעים, ע"כ, ואילו בפסוק
וַיִּקְרְבוּ יְמֵי דָוִד לְמוֹת (מלכים א. ב. א) לא טרח
רש"י לפרש את שפי' ביעקב שויקרב
ימי דוד כיון שלא הגיע לימי אבותיו, ומה
שלא טרח רש"י לפרש כן בדוד, אפשר
לפי שבדוד יתכן לומר כפשוטו שקרב ימיו
למות, לא כן ביעקב שלא שיך לומר קריבה
ממש, שהרי אחר שנאמר וַיִּקְרְבוּ יְמֵי
יִשְׂרָאֵל לְמוֹת נאמר וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה וַיֵּאמֶר לְיוֹסֵף הִנֵּה אֲבִיךָ חָלָה
(בראשית מז. א), וכיון שלרש"י כל מקום
אחרי מופלג, על כורחך ויאמר ליוסף
הנה אביך חולה היה מופלג הרבה אחרי

במסכת חגיגה (ה' ע"א) רבי יוחנן כי מטי
להאי קרא בכי, והיה כי תמצאן אותו
רעות רבות וצרות, עבד שרבו ממציא לו
רעות וצרות תקנה יש לו (בתמיה) וכו'.
כשתמצאן אותו רעות רבות וצרות אומר
רבי יוחנן שאז הוא בחינת עבד, עבד שרבו
ממציא לו רעות וצרות וכו', אבל כאשר
ענתה השירה הזאת לפניו לעד, אז הוא
כבר בחינת בן, כי על כורחך רק בבן שייך
המשך הפסוק הבטחת כי לא תשכח מפי
זרעו, שהרי בעבד אין שייך לא תשכח
מפי זרעו שלו כי כשם שהעבד לאדון כך
זרעו אינו שלו אלא של אדון.

כי ידעתי אחרי מותי כי
השחת תשחיתון, אחרי מופלג

כִּי יָדַעְתִּי אַחֲרֵי מוֹתִי כִּי הִשְׁחַת
תִּשְׁחַתְּנוּ וּסְרַתְּם מִן הַדָּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִי
אֶתְכֶם וְקִרְאת אֶתְכֶם הֲרַעַה בְּאַחֲרִית
הַיָּמִים כִּי תַעֲשׂוּ אֶת הָרַע בְּעֵינַי ה'
לְהַכְעִיפוּ בְּמַעֲשֵׂה וַיִּדְּבֶם (דברים לא. כט).

ברש"י אחרי מותי כי השחת תשחיתון,
והרי כל ימות יהושע לא השחיתו שנאמר
וַיַּעֲבֹד יִשְׂרָאֵל אֶת ה' כָּל יְמֵי יְהוֹשֻעַ (יהושע
כד. לא), מכאן שתלמידו של אדם חביב

ויהי אחרי, ולכן אומר רש"י שויקרבו לדרשא בא, שכל מי שנאמר בו קריבה למות לא הגיע לימי אבותיו.

ויקרבו ימי ישראל למות, ואם כן מהו ויקרבו ימי ישראל למות, והלא יש עוד זמן מופלג עד מיתת יעקב שהרי נאמר

הפסרת נצבים וילך

בְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל בַּת גְּדוּלֵי יוֹחֲסִין בָּתוּ שֶׁל אַבְרָהָם אַבְיָנוּ הָיוּ לִי לְאֻנָּתוֹ כְּדַת מֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל שֶׁתִּקְבְּלוּ עֲלֵיכֶם תּוֹרַת מֹשֶׁה זוֹ תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָּב וְתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, וְאַנָּה אֶפְלַח כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַפְּתוּב וְאַרְחִצֶּה בְּמִים (יחזקאל טו. ט) וְאוֹקִיר שְׂתֵּהִיו לִי מִמְּלֶכֶת כְּהָנִים וְגוֹי קְדוֹשׁ (שמות יט. ו) וְאִיוּזֵן וְאַפְרִנס יְתוֹכִי לִיכִי הֵן מְזוּנֵי רוֹחָנִי וְהֵן מְזוּנוֹת גִּשְׁמֵי אִישׁ תַּחַת גִּפְנוֹ וְאִישׁ תַּחַת תְּאֻנָּתוֹ (ממלכס א. ה. ה) כִּי בְּנֵי מְלָכִים הֵמָּה. מִמִּילָא לַעֲתִיד לְבָא בְּמַהֲרָה בִּימֵינוּ יֵשִׁישׁ עֲלֶיךָ אֱלוֹקֶיךָ כְּמִשְׁוֹשׁ שֶׁהִיא בְּמַעֲמַד הַר סִינִי, חֲתָן עַל כָּלָה בְּגִימַטְרִיא תְּרִי"ג, כְּלוֹמַר יֵשִׁישׁ עֲלֶיךָ אֱלוֹקֶיךָ כְּאוֹתוֹ מִשְׁוֹשׁ שֶׁהִיא עַת שְׁכֻנַּת יִשְׂרָאֵל קִיבְלָה עַל עֲצֻמָּה תְּרִי"ג מִצְוֹת. זֶהוּ שֶׁבִּקְבַּלְתָּ שַׁבָּת וְהָיוּ לְמִשְׁשָׁה שְׂאֵסִיף וְרַחֲקוּ כָּל מִבְּלָעִיף יֵשִׁישׁ עֲלֶיךָ אֱלֹהֶיךָ כְּמִשְׁוֹשׁ חֲתָן עַל כָּלָה, וּמִמְשִׁיךְ וְאוֹמַר לֵכָה דוֹדִי קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא דוֹדִי צַח וְאֲדוֹם (שיר השירים ה. י), לְקִרְאָת כָּלָה בְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל כָּלָה קְרוּאָה בְּנַעֲיָמָה, וְיַחֲדִיו פְּנֵי שַׁבָּת נִקְבְּלָה. וְנוֹכַח בְּמַהֲרָה בִּימֵינוּ לַהֲתַמְמָשׁוֹת נְבוֹאָת יִשְׁעִיה וְהָיָה בְּיוֹם הַהוּא נֶאֱסָה ה' תִּקְרָאֵי אִישִׁי וְגוֹ' וְאַרְשִׁתִּיף לִי לְעוֹלָם וְאַרְשִׁתִּיף לִי בְּצֶדֶק וּבְמִשְׁפָּט וּבְחֶסֶד וּבְרַחֲמִים וְאַרְשִׁתִּיף לִי בְּאַמּוֹנָה וְיִדְעָתָ אֶת ה' (ישעיה ב. יח-כא-כב).

כְּמִשְׁוֹשׁ חֲתָן עַל כָּלָה, חֲתָן עַל כָּלָה בְּגִימַטְרִיא תְּרִי"ג וְהָיִיתָ עֲטֻרַת תַּפְאֲרֶת בֵּיד ה' וְגוֹ', לֹא יֵאָמַר לָךְ עוֹד עֲזוּבָה וְלֹאֲרִצֶּה לֹא יֵאָמַר עוֹד שְׂמֻמָּה כִּי לָךְ יִקְרָא חֶפְצִי בָּה וְלֹאֲרִצֶּה בְּעוֹלָה כִּי חֶפְצִי ה' בָּה וְלֹאֲרִצֶּה תִּפְעֵל, כִּי יִבְעַל בְּחֹר בְּתוּלָה יִבְעֵלוּהָ בְּנִיף וּמִשְׁוֹשׁ חֲתָן עַל כָּלָה יֵשִׁישׁ עֲלֶיךָ אֱלֹהֶיךָ (ישעיה סב. ג-ד-ה).

בְּמִצְוֹת דוֹד כִּי יִבְעַל, כְּמוֹ כְּשֶׁבְּחֹר נוֹשֵׂא בְּתוּלָה מִתִּישְׁבִּים יָחַד מִבְּלִי פִירוּד, כֵּן יִתִּישְׁבוּ בְךָ בְּנִיךְ וְלֹא יִתְפַּרְדּוּ מִמֶּךָ. וּמִשְׁוֹשׁ, כְּמוֹ הַשְׁמַחָה שִׁישׁ לַחֲתָן עַל כָּלָתוֹ, כֵּן יֵשִׁישׁ וְכו'.

נִרְאֶה שְׁכֻמִּשְׁוֹשׁ חֲתָן עַל כָּלָה קָאֵי עַל עַת מִתֵּן תּוֹרָה שְׁכֻנַּת יִשְׂרָאֵל הָרִי הִיא נוֹשֵׂאת בְּחִיּוּבֵי תִנְאִים מִצַּד הַכָּלָה וְקוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא כְּבִיכּוֹל נוֹשֵׂא בְּחִיּוּבֵי הַחֲתָן לִזְוֹן וּלְפִרְנֶס וּלְכִלְכֵּל וְכו', וְכְמוֹ בְּכַתּוּבָה שֶׁבֵּין הַקְּבִי"ה לְכֻנַּסַּת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר עֵרַךְ הַמְּקוּבֵּל הָאֱלֹקִי רַבִּי יִשְׂרָאֵל נִגְיָאָרָה, בְּשִׁשִּׁי בְּשַׁבָּת שֶׁשָּׁה יָמִים לְחֹדֶשׁ סִיוָן שְׁנַת ב' אֲלָפִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת וְאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה לְבִרְיָאָת עוֹלָם לְמִנִּין שְׁאֵנוּ מוֹנִין בְּאֵן מַעֲמַד הַר סִינִי, אֵיךְ שֶׁהִיא הַבְּחֹר בְּאַרְזִים בְּחִירוֹ שֶׁל עוֹלָם הַתַּחֲתוֹן הוּא מְלֶךְ מְלָכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרִיךְ הוּא אָמַר לְהִדָּא בְּתוּלָתָא

לרפואת הילד נועם דוד בן לאה טובה הי"ו
בתוך שאר חולי ישראל

למנויי טנא פירות העמל, לכל הקוראים,
לכל משתתפי השיעורים ולכל בית ישראל
ברכת כתיבה וחתימה טובה

לע"נ המנוח ישראל בן שלמה
ולב"ע יד מנחם אב תשפ"ז